

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

COĞRAFYA DERGİSİ

Sayı 26, Sayfa 46-75, İstanbul, 2013

Basılı Nüsha ISSN No: 1302-7212

Elektronik Nüsha ISSN No: 1305-2128

TÜRKİYE’NİN RUSYA İLE EKONOMİK İLİŞKİLERİ VE BU İLİŞKİLERİN RUSYA FEDERASYONUNDA YAŞAYAN TÜRK DİLLİ HALKLARA YANSIMALARI

Economic Relations Between Turkey And Russia And The Reflections Of This Relationship On The Turkish-Speaking Community Living In Russia

Dr. MEHMET ARSLAN

El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

dr-mehmetarslan@hotmail.com

Alındığı tarih: 23.01.2013; Kabul tarihi: 13.03.2013

Özet

Bu çalışmada, Rusya’daki Türk dilli halkların varlığının, Rus kimliğinin ve Rusların devletçilik anlayışının ülkedeki Türkiye algısını nasıl etkilediği ve bu algının iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilere tesirleri sosyo-ekonomik, siyasi coğrafya ve jeopolitik temelinde analiz edilmektedir. Türk-Rus ekonomik ilişkileri Sovyetler döneminde oldukça sınırlı seviyedeydi. Rusya’nın bağımsızlığını kazanmasıyla ilişkilerde yeni bir dönem başlamış ve günümüzde Rusya Türkiye’nin önemli ekonomik partnerlerinden biri haline almıştır. Çalışmada, iki ülkenin özellikle ticaret, turizm ve yatırım alanındaki potansiyelleri göz önünde bulundurulduğunda bu ilişkilerin olması gereken seviyenin oldukça gerisinde olduğu sonucuna varılmış ve ekonomik ilişkilerin daha ileri düzeye çıkartılmasına yönelik çözüm önerileri ortaya konmaktadır. Rusya Federasyonu toprak sınırları içerisinde, Ruslardan sonra en önemli nüfus ögesi olan, işçi statüsündekilerle birlikte nüfusları 14 milyonu bulan Türk dilli halklar bu ilişkilerde birleştirici rol oynamış/oyunmaktadır. Türk-Rus ekonomik ilişkilerinin, resmi ve gayri resmi (bavul) ticaretin, turizmin, Rusya’daki Türk yatırımlarının, Türk inşaat şirketlerinin Rusya’da gerçekleştirmiş ve gerçekleştirmekte oldukları projelerin Türk halklarına ne ölçüde ve nasıl yansıdığı hususu, yapılan saha araştırmaları, inceleme, mülakat ve analizlerle aydınlatılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Rusya, Türk dilli halklar, sosyo-ekonomik ve siyasi coğrafya, ekonomik ilişkiler

Abstract

In this study, the presence of Turkish-speaking community in Russia, how the Russian identity and the concept of statehood of Russians affect the perception of Turkey in the country and the influences of this perception on the economic relations between two countries are analyzed on the basis of socio-economic and political geography. Turkish-Russian economic relations was rather limited during the period of Soviet Union. A new era began in the relations with the independence of Russia and Russia has become Turkey’s one of

the significant economic partners today. In the study, when taking the potentials of two countries especially in the fields of trade, tourism and investment into consideration, it was concluded that these relations are far short of the level they were supposed to be and suggestions for the further development of economic relations were put forward. Within the boundaries of Russian Federation, Turkish-speaking community, who are the most important element after Russians, has played/has been playing a unifying role in these relations with their worker status and their population reaching 14 million. The matter of how and to what extent the reflections of Turkish-Russian economic relations, official or unofficial (luggage) trade, tourism, Turkish investments in Russia and the projects that Turkish construction companies realized or are realizing, on Turkish-speaking communities have been attempted to be clarified through field research, observation, interview and analysis.

Key Words: Turkey, Russi, Turkish-speaking communities, socio-economic and political geography, economic relations.

GİRİŞ

Türkiye ve Rusya, Avrupa siyasi tarihinde büyük güç olmuş iki eski imparatorluğun varisleri olarak, Avrasya jeopolitiğinde Tuna-Karadeniz-Hazar Denizi üçgeninde güçler dengesini şekillendiren aktörler olmuşlardır. Rusya siyasi başarısını ve devlet oluşumunu doğuya doğru ilerleyerek, genelde Altınordu Devleti'nin yıkılmasından sonra oluşan Türk hanlıklarının topraklarını ele geçirerek elde etmiştir. 1991 tarihinde bağımsızlığına kavuşan Rusya Federasyonu'nun da büyük kısmı, Türk halklarının eski topraklarıdır.

1990'ların başında dünya siyasi haritasından meydana değişiklikler neticesinde Türkiye ile Rusya ve Rusya Federasyonu çatısı altında yaşayan Türk dilli halklar arasındaki ekonomik ilişkilerde yeni bir dönem başladı. Yüzölçümü itibariyle dünyanın en geniş, nüfus olarak ise 9'uncu ülkesi olan Rusya doğal kaynaklar olarak da dünyanın en zengin ülkelerinden biridir. Özellikle enerji kaynaklarında önemli bir yere sahip olan ülkenin bu özelliği, Türkiye'nin Rusya ile olan ekonomik ilişkilerinde ciddi önem arz etmektedir. Türkiye ile Rusya arasındaki ekonomik ilişkilerin ticaret, inşaat, yatırım, enerji, turizm vb. alanlarda gelişmesi, Türkiye'nin Rusya Federasyonu çatısı altında yaşayan Türk halklarıyla ilişkilerinin de gelişmesi anlamındadır. Rusya'nın bağımsızlığını kazanması ve dış dünyaya açılmasıyla çok kısa bir zamanda Rusya, Türkiye'nin en önemli ekonomik partnerlerinden biri hâline gelmiş ve Türk dilli halklar ilişkilerin gelişmesinde önemli lokomotif rol oynamış/oyunmaktadır. Kısa zaman öncesine kadar hayal gibi gözükken vizelerin kaldırılması, iki ülke arasında stratejik ortaklığın konuşulmaya başlaması ilişkilerin nereden nereye geldiğinin somut göstergesidir. Özellikle son 10 yılda iki ülke ilişkileri devamlı güçlenmiş ve çeşitlenmiştir. 2000-2009 yılları arasında Rusya Türkiye'nin en fazla ithalat yaptığı ülke olmuştur. Diğer taraftan Türkiye bu dönemde Rusların geleneksel turizm merkezleri Kırım ve Kafkasları oldukça geride bırakarak, turizm amaçlı en fazla seyahat ettikleri yer olmuştur (Martınov, Sazanova, 2011: 31-32). Türk-Rus ekonomik ilişkileri iyi bir noktadır, ama iki ülkenin potansiyelleri göz önüne alındığında olması gerekenin çok gerisindedir. Rusya çatısı altında yaşayan Türk dilli halklar bir taraftan iki ülke ekonomik ilişkilerinde önemli bir araçken, diğer taraftan Moskova bazı jeopolitik nedenlerden dolayı bu halklarla Türkiye'nin ilişkilerini kendisi için tehdit olarak algılamakta, bazen Ankara'ya karşı ansızın ekonomik engellemelere gitmekte ve ekonomik ilişkilerin istenilen düzeye gelememesine sebebiyet vermektedir.

Türkiye'de jeopolitik ve siyasi coğrafya genelde uluslar arası ilişkiler uzmanlık alanının güdümündedir. Rusya'da ise durum bunun tam tersidir ve jeopolitik, sosyo-ekonomik ve siyasi coğrafya uzmanları ülkenin ekonomik ve dış siyasetine yön vermektedirler. Rusya'nın en önemli üniversitesi kabul edilen ve 1755 yılında kurulan M.V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesinin kurucusu M.V. Lomonosov aynı zamanda bir coğrafyacıdır. Üniversitede 1756 yılında coğrafya dersleri verilmeye başlanmış ve günümüzde üniversitenin en prestijli yerleri coğrafya fakültesine verilmiştir (Simonov, 2008: 55-56).

Coğrafya bilimini diğer bilim dallarından ayıran en önemli özellik şüphesiz saha çalışmalarına önem vermesi ve çoğu zaman ilk kaynakça olmasıdır. Ekonomi alanında yapılan çalışmalar, rakamlar ve resmi istatistikler reel durumu yansıtmaya biliyor, bunun yanında söz konusu Rusya olunca Türk ve Rus akademisyenler tarafından bir çok konu süzgeçten geçirilerek kaleme alınıyor veya alınmak zorunda kalınıyor. Bu makalede iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler, Rusya'da kabul gören sosyo-ekonomik, siyasi coğrafya ve jeopolitik uzmanlık alanları ışığında aydınlatılmaya çalışılacaktır. Ayrıca Rusya'nın çeşitli bölgelerinde yapmış olduğumuz saha çalışmalarından edindiğimiz bilgi ve analizlerle makalede ulaşılmaya çalışılan hedefin sorularını yanıtlamaya çalışacağız.

Rusya Federasyonu'nda Yaşayan Türk Dilli Halklar ve bu Halkların Coğrafi Dağılımı

Rusya; soy ve kan bağlarının, federal idari yapının, etnik ve dinsel kökenlerin yeryüzündeki en karmaşık, en heterojen yansımasıdır. Ulusal kimliklerin, folklor ve kültürün, insan haklarının ve etnik özgürlüklerin en göreceli ülkesidir (Atasoy, 2011: 7).

Bu karmaşık yapıda Rusya Federasyon'da geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türk dilli halklar ülkeyi oluşturan 8 federal bölgeden 1 dördünde yoğunluk göstermektedirler (bk. Şekil 1).

1. Volga Federal Bölgesi: Tatarlar, Çuvaşlar ve Başkurtlar.
2. Kuzey Kafkasya Federal Bölgesi: Kumuklar, Karaçay-Malkarlar, Nogaylar,
3. Sibirya Federal Bölgesi: Hakaslar, Tıvalılar (Tuvalılar), Altaylar ve Hakaslar,
4. Uzak Doğu Federal Bölgesi: Yakutlar,

Rusya Federasyonu 83 federe birimden (Rus. Sub'yekt) oluşmaktadır. Bu yapıda 21 özerk cumhuriyet bulunmakta olup, Türk dilli topluluklara baktığımızda, Rusya Federasyonu'na bağlı özerk cumhuriyetler arasından on cumhuriyette, Türk dilli halkların adını verdiklerini ve ağırlıklı olarak yaşadığını görüyoruz. Bunlar; Tataristan, Tıva (Tuva), Altay, Başkurdistan, Dağıstan, Kabardey-Balkar, Karaçay-Çerkes, Saha (Yakutistan), Hakasya ve Çuvaşistan cumhuriyetleridir.

En batısındaki Kaliningrad şehrinden en doğusundaki Vladivostok şehrine kadar 11 saat dilimi bulunan Rusya'da Türk dilli halklar, özerk cumhuriyetlerin dışında Moskova, Sankt-Peterburg, Novosibirsk, Samara, Krasnodar, Vladivostok, Omsk, Saratov, Yekaterinburg gibi büyük şehirler başta olmak üzere, bütün Rusya coğrafyasına yayılmışlardır. RF'nin başkenti ve en kalabalık şehri olan Moskova'nın 10,5 milyonluk nüfusunun yaklaşık 2 milyonunu Türk dilli halkların oluşturduğu tahmin edilmektedir. Türk dilli halkların yoğun yaşadığı diğer önemli şehirler, eski bir Tatar şehri olan Saratov (Tatar. sarı dağ), Kazakların eski başkenti Orenburg, Astrahan, Yakutsk, Çebaksarı, Nalçik, Abakan, Kızıl, Çerkessk, Omsk, Volgrad, Çelyabinsk, Kemerovo ve Gorno-Altay'dır. Başta Tatar, Azeri, Kırgız, Özbek ve Ahıska Türkleri olmak üzere Tür dilli halklara Rusya'nın birçok şehrinde rastlamak mümkündür.

Yaklaşık 700 bin nüfusları olmasına karşın özerk bir bölgeleri olmayan Kazaklar Astrahan (149,415), Orenburg (120,262) Omsk (78,303), Saratov (76,007) Volgograd (46,223), Tümen (19.146), Samara (15,602), Kurgan oblasti (11,939), Novosibirsk oblasti (10,705), Moskova (9,393), Altay Kray'ı (7,979), Kalmık özerk cumhuriyeti (4,948), Başkurdistan özerk cumhuriyeti (4,373) ve Kazakistan'a sınır bölgelerde yaşarlar.²

¹ Rusya'da 8 tane federal bölge bulunmaktadır. Bunlar; Merkez, Güney, Volga, Uzak-Doğu, Sibirya, Ural, Kuzey-Batı ve Kuzey Kafkasya Federal Bölgeleridir.

²http://www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/Documents/Materials/pril2_dok2.xlsx

SON YİRMİ YILDA TÜRKİYE'NİN RUSYA İLE İLİŞKİLERİ VE BU İLİŞKİLERİN RUSYA FEDERASYONU
COĞRAFYASINDA YAŞAYAN TÜRK DİLLİ HALKLARA YANSIMALARI

Şekil 1. Rusya Federasyonu Federal Bölgeleri ve Türk Dilli Halkların Yaşadığı Özerk Cumhuriyetler

Rusya'da nüfusu bir milyonu aşan on bir büyük kent arasında Tatarların yoğun olarak yaşadığı Samara şehri 1,150,000 nüfusuyla altıncı, Tataristan'ın başkenti Kazan 1,130,000 nüfusuyla sekizinci, Başkurdistan'ın başkenti Ufa ise 1,050,000 nüfusuyla on birinci sıradadır. Rusya nüfus sayımlarında milliyetlerin nüfusları bireylerin beyanına göre şekillenmektedir. Türk halkları açısından 2002 ile 2010 nüfus sayımı sonuçları değerlendirildiğinde şöyle bir tabloyla karşılaşırız. 2002'de tüm Türk halklarının Rusya'daki toplam nüfusu 12,125,594 iken 2010'da bu rakam 12,001,731'e gerilemiştir. Türk halklarının nüfusunun Rusya'daki toplam nüfusuna oranı 2002'de 8,43 iken 2010'da 8,74'e yükselmiştir (bk. Tablo 1). Bunların dışında Rusya vatandaşı olmayan, bu ülkeye çalışma amaçlı gelen yaklaşık 1 milyon Azeri, 500 bin Kırgız, 200 bin Özbek, Gagavuz ve Türkmenler bulunmaktadır (Arslan, 2012: 45).

Tablo 1: 2002 ve 2010 Nüfus Sayımlarına Göre Rusya'daki Türkçe Konuşan Halklar³

Türk halkları	2002 Nüfus Sayımı		2010 Nüfus Sayımı		2002-2010 Arasındaki Artış Oranı %
	Dili bilenler	Milliyetin i beyan eden 143,705,980 kişiye oranı %	Nüfus	Milliyetin i beyan eden 137,277,107 kişiye oranı %	

³ bk. http://www.perepis2002.ru/ct/html/TOM_04_01.htm ve www.perepis-2010.ru

MEHMET ARSLAN

Tatarlar ⁴	5,554,601	3,87	5,310,649	3,87	-4,39
Başkurtlar	1,673,389	1,16	1,584,554	1,15	-5,3
Çuvaşlar	1,637,094	1,14	1,435,872	1,05	-12,29
Kazaklar	653,962	0,46	647,732	0,47	-0,95
Azerbaycanlılar	621,840	0,43	603,070	0,44	-3,01
Kumuklar	422,409	0,29	503,060	0,37	+19,09
Yakutlar (Sahalar)	443,852	0,31	478,085	0,35	+7,71
Özbekler	122,916	0,08	289,862	0,21	+135,82
Tıvalılar	243,442	0,16	263,934	0,19	+8,41
Karaçaylar	192,182	0,13	218,403	0,16	+13,64
Balkarlar	108,426	0,07	112,924	0,08	+4,14
Türkler ⁵	92,415	0,06	105,058	0,08	+13,68
Nogaylar	90,666	0,06	103,660	0,08	+14,33
Kırgızlar	31,808	0,02	103,422	0,08	+225,14
Altaylılar ⁶	72,058	0,05	74,238	0,05	+3,02
Hakaslar	75,622	0,05	72,959	0,05	-3,52
Türkmenler	33,053	0,02	36,885	0,03	+11,59
Gagauzlar	12,210	0,01	13,690	0,01	+12,12
Şorlar	13,975	0,01	12,888	0,01	-7,77
Dolganlar	7,261	0,00	7,885	0,01	+8,59
Türkler (Meshet)	3,257	0,00	4,825	0,00	+48,14

⁴ Tatarlar olarak kaydedilenler Kırım Tatarları hariç, (Kazan, Mişer, Astrahan, Sibirya, vb.) diğer bütün Tatarlardır.

⁵ 'Türkler' olarak kaydedilenler ya Türkiye Türkleri ya da Ahıska Türkleridir.

⁶ 2002 nüfus sayımında Altay boylarından Telengitler, Tubalar ve Çalkandılar farklı bir halk olarak listeye girmişler, ama 2010 nüfus sayımında kendi nüfusları ayrıca gösterilmesine rağmen Altay nüfusuna dâhil edilmişlerdir. Tablodaki 2002 Altay nüfusuna Telengitler (2,399), Tubalar (1,565) ve Çalkandılar (855) da dâhil edilmiştir.

SON YİRMİ YILDA TÜRKİYE'NİN RUSYA İLE İLİŞKİLERİ VE BU İLİŞKİLERİN RUSYA FEDERASYONU
COĞRAFYASINDA YAŞAYAN TÜRK DİLLİ HALKLARA YANSIMALARI

Uygurlar	2,867	0,00	3,696	0,00	+28,91
Soyotlar	2,769	0,00	3,608	0,00	+30,29
Kumandılar (Altay)	3,114	0,00	2,892	0,00	-7,12
Teleütler (Altay)	2,650	0,00	2,643	0,00	-0,26
Kırım Tatarları	4,131	0,00	2,449	0,00	-40,71
Karakalpaklar	1,609	0,00	1,466	0,00	-8,88
Tofalar	837	0,00	762	0,00	-8,96
Çulım Türkleri	656	0,00	355	0,00	-45,88
Karaimler	366	0,00	205	0,00	-43,98
Kırımçaklar	157	0,00	90	0,00	-42,67
Toplam	12,125,594	8,43⁷	12,001,731	8,74⁸	-1,02

Rusya'da Türk Dilli Halkların Varlığının Ekonomik İlişkilere Etkisi: Jeopolitik Bakış

Tarihçi Türkolog M. Meyer 'Ne zaman Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkilerin bugünkü durumundan ya da ilişkilerin 21. yüzyıldaki yakın perspektiflerinden söz açılrsa, uzmanlar günümüzde var olan ortak ekonomik, politik çıkarları ve ihtilafları belirleyen iki sebebe dikkat çekiyorlar: Birincisi, aynı coğrafyada yaşayan her iki ülkenin tarihî kaderlerinin, gelişmelerinin birlikteliği ve benzerliği, buna bağlı olarak ortak çıkarların mevcudiyeti, ikincisi ise karşılıklı güvensizlik temelinde oluşmuş ve her iki toplumda da iyi komşuluk kurma olanaklarını sınırlayan köklü klişelerin muhafaza edilmesi' demektedir (1997: 10).

Rusya Federasyonu anayasasının 1'inci bölümün 14'üncü maddesinde "Rusya Laik bir ülkedir, hiçbir din devletin resmi dini olamaz, dini cemaatler ve dernekler devletten ayrılmıştır ve hepsi kanun önünde eşittir" demektedir.⁹ Bu yasaya rağmen unutulmamalıdır ki Rusya Ortodoks temelli bir devlettir. Rus devletçiliğinin ve milliyetçiliğinin temelinde Ortodoks inancı yatar; bu inanç doğrultusunda yeşeren Moskova'nın bütün Ortodoks dünyasının merkezi olduğu iddiası Panslavizm'i gündeme doğurmuştur. Panslavizm, Balkanlarda Osmanlılarla Rusları karşı karşıya getirmiştir. Diğer taraftan Rusya Federasyonu çatısı altında yaşayan Türk dilli halkların varlığı ve genelde İslam inancına sahip olmaları günümüzde iki ülkeyi yine Panslavizm, Pantürkizm ve Panislamizm gibi suçlamalarla karşı karşıya getirmekte ve ekonomik ilişkiler bundan olumsuz etkilenmektedir.

⁷ Bu oran, milliyetini beyan eden 143,705,980'e göre hesaplanmıştır.

⁸ Bu oran, milliyetini beyan eden 137,227,107'ye göre hesaplanmıştır.

⁹ bk. <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-3.htm>

Aslında Rusya coğrafyasında yaşayan Türk dilli halklar, Türkiye-Rusya ilişkilerinde köprü vazifesi gören ve iki ülkeyi birleştiren, yakınlaştıran ortak paydalarıdır. Ancak, Kafkasya ve Orta Asya'daki yeni bağımsız devletleri hâlen 'arka bahçesi' olarak gören Rusya (Dugin, 2012: 128-129), Türkiye'nin bu ülkelerle güçlü diyalog politikasını ve çatısı altında yaşayan Türk dilli halklarla iş birliği girişimlerini kendi millî çıkarlarına ve bütünlüğüne karşı (Pantürkist ve Panislamist) bir tehdit olarak algılamakta ve Türkiye'nin attığı adımlara şüpheli yaklaşmaktadır (Gadjiev, 2012: 369-380).

İbrahim Atalay Türkiye'nin Rusya ile ilişkilerini gerginleştirmeden akılcı bir politika ile yürütmesi lazımdır. Rusya Federasyonu'nun çeşitli bölgelerde yürüttüğü mevcut politikalar tespit edilerek ona göre yeni adımlar atılması gerekmektedir. Rusya'da yaşayan Müslümanlarla olan ilişkilerde Rusya'nın menfaatlerini zedeleyici ve Rusya'yı Türkiye'ye karşı tavır alıcı hareketlere meydan verilmemelidir. Rusya Federasyonu tek başına Türkiye için büyük bir Pazar durumundadır ve bu ülkede çok sayıda özerk Türk cumhuriyeti bulunur. Bu ülkelerle sınırlı da olsa ticari ve kültürel bağların geliştirilmesi açısından Pan-Türkizm imajını vermeyecek bir dış politikanın geliştirilmesi gerekmektedir' görüşündedir (2011: 479-480).

Rusya Duması (meclisi) belki Türkiye'ye bir tepki olarak 14 Nisan 1995'te sözde Ermeni soykırımını kabul etmiştir. Hâlen 'bir insanlık felaketi' çerçevesinde bu konuyu eğitim ve öğretim programlarına ve ders kitaplarına ithal etmiştir. Rusya, içindeki etnik unsurları çok iyi manipüle etmektedir. Batının işlemiş olmuş olduğu o kadar suça karşı Batılıların ve müttefiklerinin Ermeniler konusunda aldığı kararları ciddiye almak mümkün mü! Elbette değil. Ancak Türkiye bu konularda, politikacıları, sivil toplum örgütleri ve üniversiteleri ile birlikte üzerine düşen görevi yeterince yerine getirememiştir (Atalay, 2011: 366-367).

Bu sebeplerden dolayıdır ki Rusya'da bazı kesimler maalesef mütemediyen Rus toplumunun ve özellikle Türk dilli halkların kafasında olduğundan çok farklı bir Türkiye imajı yaratmaya çalışmaktadır. Türkiye'ye ve Türkiye ile her türlü işbirliğine karşı Rusya'da çok etkin elit bir sınıf bulunmaktadır. Bu elit sınıfın yürütmüş olduğu Türkiye karşıtı çalışmalar ekonomik ilişkilerin bulunması gereken yerde olamamasının başlıca nedenlerindedir. Türkiye'nin Rusya pazarındaki rakipleri İtalya, 2. Dünya Savaşını yaptıkları Almanya veya demografik açıdan ülkeyi tehdit eden Çin'e karşı bu tür olumsuz bir yaklaşım sergileyen bir kesim yoktur.

Rusya'da Türkiye'yi yakından tanımaya yönelik yerleşik bir sistem söz konusudur. 1818 yılında Şarkiyat Enstitüsünü kuran Rusya, başta bu kurum olmak üzere sonraki dönemlerde açılan ve doğrudan Rusya Dışişleri Bakanlığına bağlı Moskova Uluslararası İlişkiler Devlet Enstitüsü (MGİMO), M.V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi Asya-Afrika Araştırmaları Enstitüsü vd. kurumlarda Türkiye uzmanları yetiştirmekte, bu uzmanlar daha sonra Türkiye'deki Rus Büyükelçiliğinde ve konsolosluklarında çalışmaktadırlar. Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığında çok sayıda jeopolitik, sosyo-ekonomik, siyasi ve yabancı ülkeler Coğrafyası uzmanı çalışmaktadır. Cumhurbaşkanı Putin'in yardımcısı Dmitriy Peskov Türkçeyi ana dili düzeyinde konuşmaktadır. Kısacası, Rusya Türkiye'yi çok yakından tanımakta ve takip etmektedir. Çok yakından tanımaları kendileri açısından iyi bir gösterge olmasına rağmen, şüpheli karakteristik özelliklerinden dolayı çoğu zaman gereksiz yere Türkiye'yi suçlamakta ve engellemelere gitmektedirler.

Tabii bu konuda Türkiye'de ciddi hatalar yapmakta, en önemlisi kendisini anlatamama sıkıntısı yaşamaktadır. Türkiye'deki Rus Büyükelçilik ve Konsolosluklarında çalışan en basit görevliler bile Türkiye uzmanıyken, Ankara'nın Rusya politikalarını genellikle Rusçayı ve Rusya'yı bilmeyenler belirlemişler/belirlemektedirler. Türkiye Cumhuriyeti'nin Moskova Büyükelçiliğinde çalışmış olan büyükelçilerin ve diplomatların çoğu Rusya uzmanı değildir, Rusça bilmezler ve verimli olamamaktadır. Bütün bunlar Türkiye'nin zaten anlaşılması oldukça zor olan Rusya'yı ve Rusları anlamasını daha da zorlaştırmakta, yanlış adımların

atılmasına, iki ülkenin arasının açılmasına, ekonomik ilişkilerin istenilen boyuta gelmemesine sebebiyet vermektedir.¹⁰

Rusya'da siyaset ve ekonomik ilişkiler paralel değil iç içe gitmekte ve ayrılmaz bir bütün gibi hareket etmektedir. Rusya farklı bir ülkedir, siyasi çıkarlar ekonomik çıkarların önüne geçebilmektedir. Rusya ile olan ilişkilerde Türkiye'nin çok şeffaf ve olabildiğine anlaşılır ve açık olması gerekmektedir. Türkiye doğru yaptığını zannettiği veya önemsemediği, Moskova açısından ise oldukça önemli olan adımlar atmakta ve hatalar yapmakta. Örneğin Yunus Emre Enstitüsünün Moskova'da Türk kültür merkezi açmadan, Kazan devlet üniversitesi bünyesinde böyle bir açılıma gitmesi Rusya'yı rahatsız etmekte ve Türkiye aleyhine olan kesimin tezlerini güçlendirmektedir.

Ticari İlişkiler - Resmi ve Gayri resmi Ticaret (Bavul Ticareti)

İki ülke ekonomilerinin 1990'lı yılların başında ortaya çıkan 'birbirini tamamlama prensibi' ekonomik ilişkilerin çok yönlü gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Rusya'nın önde gelen Türkiye uzmanlarından Natalya Ulçenko, Türkiye'nin son dönemde yakalamış olduğu ekonomik istikrar ve büyümeyi "Türk Ekonomik Mucizesi" olarak yorumlamaktadır (Ulçenko, 2011: 17-20). İki ülkenin sahip olduğu ekonomik potansiyel 1991 yılından 2013 yılına iki ülke ekonomilerinin büyümesine paralel olarak, farklı dönemlerdeki krizlere rağmen ciddi bir sıçrama kaydetmiştir.

Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki ticaret hacmi, 1992 yılında 1,5 milyar dolar, 1995 yılında 3,3 milyar dolar ve 2000 yılında 4,5 milyar dolarken, 2004 yılında 10,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Rusya'dan yaptığı ithalat, bu ülkeye yapılan ihracattan daha hızlı büyümekte ve dolayısıyla Türkiye'nin aleyhine ticaret açığı devamlı artmaktadır. İhracatın, ithalatı karşılama oranı 1997 yılında 1,0 olarak gerçekleşmişken, yani ticarete denge söz konusu iken, bu oran 2004 itibarıyla 0,21'e kadar gerilemiştir. 2004 yılında Türkiye'nin Rusya karşısında ticaret açığı 7,1 milyar dolar olmuştur (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Raporu, 2011: 65-67.)

Rusya'da 1998'deki ekonomik kriz, Türk-Rus ticari ilişkilerini de olumsuz etkilemiştir. Türkiye'nin Rusya'ya yapmış olduğu ihracat 1993-1997 yılları arasında keskin bir yükselme göstermiş ve maksimum seviyesi olan 2 milyar dolara ulaşmıştır. Krizden sonra Türkiye'nin Rusya'ya yapmış olduğu ihracat % 34,4; 1999 yılında ise % 56 azalmıştır. Rusya'da yaşanan ekonomik kriz Türkiye'nin Rusya'dan yapmış olduğu ithalata, Türkiye bu ülkeden enerji kaynakları aldığı için, bu denli etki yapmamıştır ve dış ticaret fazlası Rusya lehine gerçekleşmiştir. İki ülke arasındaki ticaret 2000 yılından itibaren yeniden ivme kazanmıştır. Kriz öncesi dış ticaret hacmi 1997 yılında 4,7 milyar dolar ile en yüksek seviyesine ulaşmış, bu dönemde ilk defa Rusya ekonomisinde % 0,8 ile artı büyüme gözlenmiştir. Kriz sonrasında iki ülke arasında kaydedilen (resmî ticaret) ticaret 2000 yılında 4,5 milyar dolara kadar yükselmiş, 2002 yılında ise yeni rekor seviyesi olan 5 milyar dolara yükselmiştir. Ancak bu gelişme Türkiye'nin Rusya'dan yapmış olduğu ithalatın artmasıyla gerçekleşmiştir (Arslan, 2003: 70-72).

Rusya ile Türkiye arasında 2002'den itibaren artan ikili ticari faaliyetler sayesinde 2002'deki 4,5 milyar dolardan 2008 yılı itibarı ile 37,8 milyar dolara ulaşılmıştır. Diğer taraftan, gerek 2008 yılı sonundan itibaren yaşanan küresel krizin küresel ticaretteki olumsuz etkileri gerek Türkiye ile Rusya arasında son dönemde ikili ticari ve ekonomik ilişkilerde yaşanan sıkıntılar nedeniyle, 2009 yılında karşılıklı ticarete yüksek oranlı bir düşüş kaydedilmiştir. İkili ticaret hacmi 2009 yılında 22,9 milyar düzeyine gerilerken, Türkiye'nin ihracatı da 3,2 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. Türkiye'nin Rusya ile dış ticaret hacmi 2009 yılında, gerek küresel ekonomik kriz gerek 2008 Temmuz-2009 Ağustos

¹⁰ Türkiye'nin Moskova'da büyükelçiliği;Sankt- Peterburg, Kazan ve Novorossisk'te ise başkonsoloslukları bulunmaktadır. Rusya'nın ise Ankara'da büyükelçiliği; İstanbul, Trabzon ve Antalya'da başkonsoloslukları vardır.

döneminde Rus gümrüklerinde Türkiye menşeli ürünlere uygulanan tam denetim uygulaması nedeniyle 23 milyar dolara düşmüştür. 2009 yılında Rusya'ya ihracat % 51, Rusya'dan ithalat ise % 37 oranında azalmıştır. İki ülke arasında gerçekleştirilen üst düzey ziyaretlerin sayısındaki artış ticari ve ekonomik ilişkileri olumlu yönde etkileyen bir unsurdur. Gümrüklerde yaşanan sorunların giderilmesi ve küresel krizden çıkış sürecinin başlaması ile beraber Türkiye ve Rusya arasında ticaret 2010 yılında yeniden artmaya başlamıştır. Rusya'ya ihracat 2010 yılında % 45 artarak 4,6 milyar dolara (bk. Tablo 2) yükselmiştir. Aynı dönemde Rusya'dan ithalat ise % 11 oranında artış kaydederek 21,6 milyar dolara çıkmıştır (Rusya Federasyonu Bilgi Notu, 2011:101).

Tablo 2: Türkiye Rusya Dış Ticaret Değerleri (Bin Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
1992	441,9	1,040,8	-598,5	1,482,7
1993	504,7	1,542,3	-1,037,6	2,047,0
1994	820,2	1,046,0	-225,8	1,866,2
1995	1,235,1	2,082,4	-844,3	3,320,5
1996	1,482,0	1,846,0	-364,0	3,328,0
1997	2,056,542	2,174,258	-117,716	4,230,800
1998	1,347,533	2,154,994	-807,461	3,502,527
1999	586,589	2,371,856	-1,785,267	2,958,445
2000	643,903	3,886,583	-3,242,680	4,530,486
2001	924,107	3,435,673	-2,511,566	4,359,780
2002	1,172,039	3,891,722	-2,719,683	5,063,761
2003	1,367,591	5,451,316	-4,083,725	6,818,907
2004	1,859,187	9,033,138	-7,173,951	10,892,325
2005	2,377,050	12,905,620	-10,528,570	15,282,670
2006	3,237,611	17,806,239	-14,568,628	21,043,850
2007	4,726,853	23,508,494	-18,781,641	28,235,347
2008	6,483,004	31,364,477	-24,881,473	37,847,481
2009	3,202,398	19,450,085	-16,247,687	22,652,483
2010	4,632,323	21,592,256	-16,959,933	26,224,579
2010 (Ocak)	248,003	3,556,279	-3,308,276	3,804,282

SON YİRMİ YILDA TÜRKİYE'NİN RUSYA İLE İLİŞKİLERİ VE BU İLİŞKİLERİN RUSYA FEDERASYONU
COĞRAFYASINDA YAŞAYAN TÜRK DİLLİ HALKLARA YANSIMALARI

2011 (Ocak)	419,927	4,051,025	-3,631,098	4,470,952
-------------	---------	-----------	------------	-----------

Kaynak: T.C. Moskova Ticaret Müşavirliği

Türkiye en fazla dış ticaret açığını Rusya'yla yaptığı ticarete vermektedir. Hâlbuki 18 Eylül 1984 tarihinde SSCB ile imzalanan doğal gaz anlaşması çerçevesinde, doğal gaz karşılığında mal ihracı uygulaması maddesi varken, yeni dönemde bu madde devam ettirilememiştir.

Rusya'nın 2010 yılında ihracatındaki başlıca ürünleri; ham petrol (% 31,2), petrol ürünleri (% 15,5), doğal gaz (% 12,8), makine ve teçhizat (% 5,3), demirli metaller (% 5), taşkömürü (% 2,5); ithalatındaki ürünleri ise makine ve teçhizat (% 42), ilaç (% 4,1), dondurulmuş et (% 2,5), tekstil ve hazır giyim (% 2), demirli metaller (% 2) ve içkilerdir (% 1).¹¹

İki ülke arasındaki ticarete konu olan ürünler her geçen yıl çeşitlenmektedir. Rusya başlangıçta Türkiye'den çoğunlukla gıda maddeleri ithal ederken daha sonra tekstil ve hazır giyim ürünleri, deri, kürk, makine ve teçhizat, otomobil de ithal etmeye başlamıştır. Türkiye ise enerji kaynakları (petrol, doğal gaz, kömür) başta olmak üzere makine aksam ve parçaları, demir çelik, kimyasallar ve gübre ithal etmektedir.

Türkiye'den Rusya'ya ihraç edilen malların 2009 yılı verileriyle kompozisyonu incelendiğinde, gıda ürünlerinin % 24,9, dokumacılık ürünlerinin % 19,5, kimyasalların % 9,6, diğer yarı mamullerinin % 8,9 ve otomotiv sanayi ürünlerinin % 7,2 paya sahip olduğu görülür. Türkiye'nin Rusya pazarına yönelik ihracatını ağırlıklı olarak fiyat esnekliği yüksek tüketim malları oluşturmaktadır. 2009 yılı verilerine göre, Türkiye'nin Rusya'dan ithalatının kompozisyonunda petrol ürünlerinin % 37,6, doğal gazın % 32,4, demir çeliğin % 7,8, kömürün % 5,8 ve demir dışı metallerin % 4,2 payının olduğu görülür.¹²

Avrupa Birliği Rusya'nın en önemli ticaret ortağıdır. 2010 yılında AB ülkeleri ile ticaret toplam ticaretin % 49'unu oluşturmuştur. AB'nin Rusya'nın ticaretindeki payı 2009'da % 50,4 olmuştur. AB ve Rusya arasındaki ticaret son yıllarda ortalama % 25 hızla büyümektedir. BDT ülkelerinin Rusya'nın ticaretindeki payında 2009 yılına göre değişiklik kaydedilmemiş olup 2010 yılı payı % 14,6'dır. Avrasya Ekonomik Topluluğu (Eurasec) ile ticaretin toplam ticaretteki payı 2010 yılında % 8,7'den % 7,8'e gerilemiştir. Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (APEC) toplam ticaretteki payı ise 2009'da % 20,7 iken 2010'da % 23,3'e yükselmiştir.¹³

Türkiye, Rusya'nın 2009 yılı ihracatında altıncı, ithalatında ise on altıncı sıradayken, 2010 yılı verilerine göre Rusya Federasyonu'nun dış ticaretinde ithalat bakımından on birinci, ihracat bakımından ise beşinci sıraya çıkmıştır (bk. Tablo 3).

Tablo 3: Rusya Federasyonu'nun Dış Ticaretinde Başlıca Ülkeler (2010)

İhracat				İthalat			
Sıra	Ülke	Değer (Milyon)	Pay (%)	Sıra	Ülke	Değer (Milyon)	Pay (%)

¹¹ <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke=RF>

¹² <http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke=RF>

¹³ <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main/trade/#>

MEHMET ARSLAN

		dolar)				dolar)	
1	Hollanda	53,962	13,61	1	Çin	39,015	17,0
2	İtalya	27,300	6,89	2	Almanya	26,707	11,7
3	Almanya	25,103	6,33	3	Ukrayna	14 ,041	6,1
4	Ukrayna	23,114	5,83	4	ABD	11,122	4,9
5	Türkiye	20,377	5,14	5	Japonya	10,287	4,5
6	Çin	20,327	5,13	6	Fransa	10,117	4,4
7	B. Rusya	18,058	4,56	7	İtalya	10,040	4,4
8	Polonya	14,936	3,77	8	B. Rusya	9,816	4,3
9	Japonya	12,833	3,24	9	G.Kore	7,271	3,2
10	ABD	12,446	3,14	10	Polonya	5,822	2,5
11	Fransa	12,437	3,14	11	Türkiye	4,863	2,1
12	Finlandiya	12,168	3,07	12	Finlandiya	4,585	2,0
13	İngiltere	11,312	2,85	13	İngiltere	4,572	2,0
14	Kazakistan	10,796	2,72	14	Kazakistan	4,478	2,0
15	G.Kore	10,424	2,63	15	Hollanda	4,441	1,9
16	İsviçre	8,745	2,21	16	Brezilya	4,081	1,8
17	Hindistan	6,393	1,61	17	Belçika	3,266	1,4
18	Çek Cumh.	5,523	1,39	18	Macaristan	3,142	1,4
19	Belçika	4,929	1,24	19	İspanya	3,032	1,3
20	Letonya	3,559	0,90	20	Çek Cumh.	2,916	1,3
İlk 20 toplamı		314,742	79,39	İlk 20 toplamı		183,614	80,2
Genel toplam		396,442	100,0	Genel toplam		228,953	100,0

Kaynak: Rusya İstatistik Enstitüsü¹⁴

2008 yılında Türkiye'nin birinci ticari partneri konumundaki Rusya, 2009 ve 2010 yıllarında bu konumunu Almanya'ya bırakarak ikinci sıraya gerilemiştir (Rusya Federasyonu Bilgi Notu, 2011:101).

¹⁴ <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main/trade/#>

SON YİRMİ YILDA TÜRKİYE'NİN RUSYA İLE İLİŞKİLERİ VE BU İLİŞKİLERİN RUSYA FEDERASYONU COĞRAFYASINDA YAŞAYAN TÜRK DİLLİ HALKLARA YANSIMALARI

T.C. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Şubat 2009'da, Moskova'da dönemin Rusya Devlet Başkanı Dimitriy Medvedev'le imzaladığı ortak deklarasyon sonrasında iki ülke dış ticaretinin kademeli olarak beş yıl içerisinde 100 milyar dolar seviyesine çıkarılması hedefi ortaya konmuştur. Dimitriy Medvedev'in 11-13 Mayıs 2010 tarihinde Ankara'ya gerçekleştirdiği ziyaret çerçevesinde Türkiye'nin dile getirdiği ticaret hacminin 100 milyar dolara çıkarılması hedefi tekrarlanmıştır (Ulçenko, 2010: 17-28). İki ülke arasındaki mevcut ticari koşullar varlığını koruduğu müddetçe hacim 100 milyar dolara çıkarılsa bile bu durumda Türkiye ihracat seviyesini 15-20 milyar dolara taşıırken Rusya 80-85 milyar dolarlık bir ihracat düzeyine ulaşacaktır. Türkiye'nin bu açığı kapatması için Rusya'da imajın düzeltilmesine yönelik lobi faaliyetlerinde bulunması, Türkiye'nin İtalya gibi Rusya pazarında ülke olarak marka olması, Moskova nezdinde Türk iş adamlarına yönelik özel düzenlemeler yapılması, ticari engellerin kaldırılması, yatırım imkânları ve koşullarının hukuki çerçevede kolaylaştırılması, gümrüklerde mal fiyatlandırılması ve bazen hiçbir açıklama yapılmadan gümrüklerde Türk ürünlerinin bekletme gibi sorunların tamamen çözümlenmesi gerekmektedir. Rusya'da çalışan, hatta Ruslarla evli olan Türk iş adamlarının oturma izinleri ve çalışma vizeleri alırken karmaşık bürokratik işlemlerde büyük sıkıntılar yaşadıkları görülmektedir.

Genelde birçok kaynakta iki ülke arasındaki ticari açığın artmasının en önemli sebebi, Türkiye'nin Rusya'dan yapmakta olduğu enerji ürünleri ithalatındaki artış olarak gösterilmekte. Aslında asıl neden Türkiye'nin yukarıda açıklanmaya çalışılan jeopolitik sebeplerden dolayı Rusya'ya ürün ihracatında mevcut potansiyelinin çok gerisinde kalmasıdır. Rusya'nın diğer ülkelerle yaptığı dış ticaret verilerini incelediğimizde Almanya ve Çin'in Türkiye'ye nazaran Rusya'dan daha fazla miktarda enerji ürünleri ithal etmelerine rağmen böyle bir açığın olmaması bunun en güzel örnekleridir. Mevcut anlaşmalar çerçevesinde Türkiye'nin Rusya'dan doğal gaz ithalatı her yıl önceden belirlenmiş oranlarda artmakta, buna karşılık Türkiye'nin Rusya'ya ihracatı ise aynı oranda büyümektedir. Mavi Akım hattı için yapılmış olan doğal gaz anlaşmasına göre Türkiye bu hat üzerinden yirmi beş yıl boyunca her yıl artan oranlarda doğal gaz almakla yükümlüdür. Bu da Türkiye'nin ithalatının giderek artacağı anlamına gelmektedir.

Bavul ticareti, Rusya'nın Türkiye ile ticari ilişkilerinde 1990'lı yıllarda oldukça büyük bir paya sahipti ve bu ticari açığı kapatmaktaydı, günümüzde her iki ülkedeki gelişmeler paralelinde bu tür bir ticaret önemini yitirmiştir.

Türkolog ve ekonomist N. G. Kireyev: 'Türkiye'nin sadece bavul ticaretinden her yıl 5 ile 15 milyar dolar, 1998 yılına kadar ise yaklaşık 50 milyar dolar para kazandığını' yazmaktadır (2000: 412). Bu rakamlar o dönemde iki ülke arasındaki ticari ilişkilerde bavul ticaretinin ne kadar önemli olduğunu ve ne boyutlara ulaştığının bir göstergesidir. Sonraki dönemde bu rakamlar epey düşmüş olsa da 2011 yılına kadar Türkiye bavul ticaretinden yılda ortalama 1,5-2 milyar dolar kazanmıştır.

Bavul ticareti Rusya'da o dönemde yaşanan sosyo-ekonomik sorunların çözümünde ciddi katkılar sağladı. İşsizliğin ülkede had safhada olduğu ve çok zor günlerin yaşandığı dönemlerde milyonlarca insan bavul ticareti sayesinde kendi iş imkânını kendisi sağladı. Rusya'da 1990'lı yıllarda yaklaşık 13-15 milyon kişinin bir şekilde bavul ticaretiyle uğraştığı tahmin edilmektedir. Bu ticaret Rusya'da müteşebbisliğin ana temellerinin atılmasında ve gelişmesinde çok etkin rol oynamıştır. Rusya'da ilk sermaye birikiminin temel alanlarından biri ve Rusya'da 'pazar ekonomisi'nin kendine has bir okulu olmuştur. Ruslar ve Türk dilli halklardan insanlar 'ticareti Türklere öğrendiklerini belirtmektedirler. Bavul ticareti ile uğraşanların önemli kısmı sermaye ve tecrübe birikimi sağlayarak kendi firmalarını kurdular ve Rusya'nın hem iç hem de dış ticaretinde önemli işletmecilerinden oldular.

Bavul ticareti Rus toplumunda çok önemli köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Rus halkı birçok tüketim ürününü hayatlarında ilk kez bavul ticareti sayesinde satın alma ve kullanma imkânına kavuşmuştur. SSCB'nin ve Rusya'nın simgesi ne diye sorulduğunda, cevap hiç şüphesiz bitmek tükenmek bilmeyen 'Sıralar ve Kuyruklar' idi. Bavul ticareti,

Rusya'da kuyruklu azalması ve Rus halkının yeni bir hayat tarzına kavuşmasının baş aktörlerinden olmuştur.

Rusya'daki Türk Yatırımları ve Müteahhitlik Faaliyetleri

Ülkedeki iş ortamının belirsizliği ve bu alanda yaşanan sorunlara rağmen Rus pazarının sunduğu güçlü fırsatlar nedeniyle ülkeye yabancı yatırım girişi artmaya devam edeceği beklenmektedir. Moskova ülkenin doğal kaynaklara dayalı ekonomisini inovasyona dayalı bir ekonomiye dönüştürme vizyonuna destek olması amacı ile 'Özel Ekonomik Bölgeler' (ÖEB) kurulması kararı almıştır. Ülkede 2009 yılı itibarı ile 18 ÖEB faaliyet göstermektedir. ÖEB'lerde kayıtlı 170 şirket yaklaşık 4,2 milyar dolar tutarında yatırım yapmıştır. Rus ÖEB'leri dört yıllık kısa bir süreçte etkin yatırım merkezlerine dönüşmüştür.¹⁵ Vladimir bölgesindeki ASIA Organize Sanayi Bölgesi (Aleksandrova Sloboda Industrial Area), T.C. Moskova Ticaret Müşavirliği tarafından desteklenen, Türk KOBİ yatırımlarına açık, Türk Organize Sanayi Projesi'dir.

Türk firmaları tarafından Rusya Federasyonu'nda gerçekleştirilen yatırımların toplam tutarının 2008 yılı sonu itibarı ile yaklaşık 7 milyar dolara ulaştığı tahmin edilmektedir. Enka, Koç, Zorlu Grubu (Vestel, Taç, Zorlu Enerji), Efes, Şişecam, Kale Grubu, Eczacıbaşı gibi büyük firmaların yanı sıra küçük ve orta ölçekli firmaların da üretim tesisleri kurmak suretiyle pazara olan ilgileri artmaktadır. Rusya Federasyonu'nda faaliyet gösteren 5 Türk bankası bulunmaktadır. Bunlar Yapı Kredi Moscow, Garantibank, Denizbank, Finans Bank (Credit Europa Bank) ve Ziraat Bankası'dır. Anılan bankaların toplam sermayeleri 301 milyon dolar civarındadır. Ayrıca, Türkiye İş Bankası da kısa bir süre içerisinde Rusya'da yatırım yapmayı planlamaktadır. Öte yandan, HSBC Rusya, Deutsche Bank, Procommerce Bank ve ITB Bank'ın yönetim kadrosunda Türk yetkililer bulunmaktadır.

Türk firmalarının en fazla yatırımda bulunduğu federe birimleri sırasıyla şöyledir: Moskova ve Sankt-Peterburg federe şehirleri, Merkez Federal bölgesi Moskova oblasti, Güney Federal Bölgesi (Rostov, Krasnodar, Soçi, Novorossisk şehirleri), Sibirya Federal Bölgesi (Novosibirsk, Omsk, Krasnoyarsk şehirleri), Uzak Doğu Federal Bölgesi, Yakutsk şehri (Yakutistan), Volga Federal Bölgesi Kazan (Tataristan), Ufa (Başkurdistan), Samara ve Saratov şehirleri, Ural Federal Bölgesi (Yekaterinburg ve Tümen şehirleri), Kuzey Batı Federal Bölgesi Sankt-Peterburg oblasti ve Astrahan şehridir.

Türkiye'nin Rusya'da önemli bazı yatırımların başında, Vladimir oblastının Gorohovtse şehrinde Türk şirketi Anadolu Cam'ın yan kuruluşu olan Ruscam'ın kurduğu 2002 yılında faaliyete başlayan şişe fabrikası gelmektedir. Bu fabrikanın yıllık üretim kapasitesi 350 milyon bira şişesidir. Bu proje için yapılan yatırım miktarı 28 milyon doları bulmaktadır. Bu projenin yanında 'Ruscam' Pokrovski, Ufa, Kirişi ve Kuban şehrinde yıllık hacmi 1 milyar şişe olan dört tane daha yeni üretim tesisi kurmuştur. Yatırımın toplam miktarı 60 milyon dolardır.¹⁶ Öte yandan, 2003 yılında beyaz eşya üretimi yapan 'Vestel' markası Vladimir oblastının Aleksandrov şehrinde 85 bin m2 kapalı alanda 17 yıllık 1 milyon tane televizyon üretimi kapasiteli fabrika kurmuştur. Bu projenin toplam yatırım maliyeti 40 milyon dolardır. Bir başka örnek olarak ise, Koç Holding'e ait 'Arçelik' şirketi 2003 yılında Sankt-Peterburg şehrinde 'Beko' çamaşır makinelerini üretmeye başlamıştır.

Türk müteahhitlik şirketleri Rusya Federasyonu pazarına 1980'li yılların sonundan itibaren giriş yapmışlardır. Söz konusu tarihlerden günümüze kadar olan dönemde Türk firmaları Rusya Federasyonu'nda yaklaşık 30,8 milyar ABD doları tutarında 1,182 proje üstlenmiştir (bk. Tablo 4). Rusya, Türk müteahhitlik firmalarının 1990'lardan bu yana en fazla proje üstlendiği ülke olup Türk müteahhitlik hizmetleri açısından en önemli pazardır (T.C. Moskova Ticaret Müşavirliği Rusya Federasyonu Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Raporu, 2011: 27)

¹⁵ <http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/sez/main>

¹⁶ <http://www.anadolucam.com.tr/uretim.php?ID=2>

¹⁷ http://www.zorlu.com.tr/TR/GRUP/ves_uretimtesis.asp

SON YİRMİ YILDA TÜRKİYE'NİN RUSYA İLE İLİŞKİLERİ VE BU İLİŞKİLERİN RUSYA FEDERASYONU
COĞRAFYASINDA YAŞAYAN TÜRK DİLLİ HALKLARA YANSIMALARI

Tablo 4: Türkiye'nin Rusya'da üstlenmiş olduğu proje sayısı
ve sözleşme tutarları

Yıllar	Hacim (milyon dolar)	Proje Sayısı
1989-1999	9,694	587
2000	165	19
2001	343	38
2002	428	40
2003	1,033	70
2004	746	56
2005	2,468	70
2006	2,738	61
2007	5,922	101
2008	2,778	43
2009	1,809	21
2010	1,277	34
2011 (Ocak-Mayıs)	982	42
Toplam	30,383	1,182

Kaynak: T.C. Moskova Ticaret Müşavirliği

Türk inşaat şirketleri Rusya'da kurulduktan sonra faaliyetlerine, inşaat ve restore etmiş oldukları sosyal konutlar, yollar, fabrikalar gibi yapılar ile aktif bir şekilde devam etmişlerdir. İlk başlarda sosyal konutlar ağırlıkta iken, günümüzde Türk firmaları fabrikalardan yollara her türlü yapıyı inşa etmektedirler. Türk şirketlerinin Rusya pazarında bu kadar geniş ölçekte ve geniş coğrafyada faaliyette bulunabilmesinin temel sebebi alınan projelerin hızlı, kaliteli ve ucuza yapılması ile açıklanmaktadır. Bu özelliklerinden dolayı Türk şirketleri pazardaki Batılı şirketler ile aralarındaki sıkı rekabete rağmen, Rusya'da açılan ihalelerin çoğunu kazanmaktadır.

Türk inşaat şirketlerinin faaliyet alanı çok geniş bir coğrafyaya yayılmış ve çeşitlidir. Bu şirketler ve özellikle Türk dilli halkların yaşadığı özerk cumhuriyetlerde etkindirler. Bu şirketler Rusya'nın birçok federe birimlerinde, ama özellikle Moskova ve Sankt-Peterburg federe şehirleri, Türk dilli halkların yaşadığı Tataristan, Başkurdistan ve Yakutistan (Saha) özerk cumhuriyetleri, Krasnodar ve Stavrapol krayları, Rostov, Çelyabinsk, Sverdlovsk, Moskova oblastlarında yoğun faaliyet yürütmektedir. Tam sayısı kesin olarak bilinmemekle birlikte bu şirketler birçok Rus vatandaşına iş imkânı sağlamaktadır.

İş alındı belgelerine göre, Türk firmalarınca Rusya müteahhitlik hizmetleri pazarında bugüne kadar (2011 Ocak) üstlenilen 1,142 adet projenin toplam maliyeti yaklaşık 29,4 milyar dolar olmuştur. 2004 yılında Türk firmaları tarafından Rusya'da, toplam 746 milyon dolar tutarında 56 proje üstlenilmiştir. 2005 yılı için bu rakam, 2,5 milyar dolar tutarında 70 proje, 2006 yılı için 2,7 milyar dolar tutarında 61 proje, 2007 yılında 5,9 milyar dolar tutarında 101 proje (2007 yılında sözleşme imzalayan ve iş alındı belgesi olmamasına rağmen proje bitirmiş olan tüm firmaların bilgileri de eklenmiştir), 2008 yılında 2,8 milyar dolar tutarında 43 proje ve 2009 yılında 1,8 milyar dolar tutarında 21 proje, 2010 yılında 1,2 milyar dolar tutarında 34 proje gerçekleştirmişlerdir (T.C. Moskova Ticaret Müşavirliği Rusya Federasyonu Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Raporu, 2011: 27). Türk müteahhitlerinin RF ve BDT ülkelerinde üstlendikleri projelerin toplam hacmi dikkate alındığında, BDT ülkeleri coğrafyasında Türk müteahhitlerince üstlenilen projelerin toplam bedelinin neredeyse yarısı Rusya'da gerçekleşmiştir.

İki Ülke Arasında Turizm İlişkileri

Turizm özellikle 1990'lı yılların başından itibaren Türkiye ve Rusya arasındaki ekonomik ilişkilerde önemli rol oynamaya başlamıştır. Türkiye ve Rusya her alanda olduğu gibi turizm sektöründe de birbirlerini tamamlamaktadır. Turizm sektörü sayesinde Rusların ve Rusya Federasyonu'nda yaşayan Türk dilli halkların zihinlerinde, Sovyetler zamanında oluşturulan olumsuz Türkiye imajı kısmen de olsa değişmeye başlamıştır. Rusya'da 1998'de meydana gelen ekonomik kriz ve 2009 yılında küresel kriz sırasındaki gerilemeyi saymazsak Rusya'dan Türkiye'ye gelen turist sayısının her geçen yıl arttığı görülür. Bunun sebeplerini şu şekilde açıklamak mümkündür:

1- İki ülkenin coğrafi yakınlığı, Karadeniz'e kıyı olmaları ve iki ülke arasındaki gelişmiş transport ağı, iki ülke vatandaşlarının birbirlerine kolay ve ucuz olarak gidip gelmelerini sağlamaktadır. T.C. Moskova Büyükelçiliği turizm müşaviriyle yapılan mülakatta alınan bilgiye göre, Rusya'nın otuz farklı şehirden Türkiye'ye doğrudan uçak seferi yapılmaktadır. Türkiye'ye gelişen en yaygın ve tercih edilen ulaşım hava yoludur. İki ülke arasındaki hava ulaşımı kesintisiz olarak hem 'THY' hem de Rus hava yolu şirketi 'Aeroflot' tarafından sağlanmaktadır.

Türk Hava Yolları İstanbul-Moskova arasında günde 4 defa olmak üzere her gün tarifeli uçuşlar düzenlemektedir. THY'nin Moskova'nın yanı sıra Sankt-Peterburg, Kazan, Rostov, Soçi, Ufa ve Yekaterinburg şehirlerine de tarifeli seferleri bulunmaktadır. THY, bu kentlerin yanı sıra, 2010 yılının Aralık ayından itibaren Novosibirsk'e, 2011 yılından itibaren de Samara'ya tarifeli uçuşlara başlamıştır.

Rus hava yolu şirketi Aeroflot'un ise, her gün İstanbul'a uçuşları vardır. Ayrıca yaz döneminde özellikle Antalya, Dalaman ve İstanbul'a birçok Rus hava yolu şirketi tarafından dolmuş uçak seferleri yapılmaktadır. Özellikle 1990'lı yıllarda ilkbahar ve yaz mevsiminde bavul ticareti ile uğraşanlar için Rusya'dan sadece İstanbul'a yapılan dolmuş uçak sefer sayısı günde 35-40'ı bulmaktaydı.

Bunun yanında Türkiye ile Rusya arasında Karadeniz üzerinden Soçi-Trabzon deniz seferleri de bulunmaktadır. Bu seferler, bahar ve yaz aylarında günde üç kez yapılır. İki ülke arasında Bulgaristan, Romanya ve Ukrayna üzerinden haftada bir defaya mahsus İstanbul-Moskova arası tren seferi bulunmaktadır.

1. 1990'lı yıllarda Rus turistleri diğer turistlerden ayıran özellikleri, hem dinlenip hem ticaret yapmaları olmuştur. Rus turistlerin 1990'lı yıllarda Türkiye'de dinlenmeleri onlar için iki kat daha kârlı idi. Bu turistler Türkiye'nin Antalya, İstanbul, İzmir, Samsun ve Trabzon gibi şehirlerinde hem dinleniyor hem de büyük ölçeklerde Türk malları satın alıp bu malları Rusya'ya döndüklerinde birkaç katına satıyor ve böylece kısa bir zamanda Türkiye'de harcadıkları paradan çok daha fazlasını kazanıyorlardı.

2. Türkiye'de Rus turistler için hafifletilmiş vize sistemi uygulanmaktaydı. Bu sisteme göre Rus turistler için vize 20 dolar tutmakta ve havaalanında giriş yaparken alınabilmekteydi. Nisan 2011 tarihi itibarıyla iki ülke arasında vizeler kaldırılmıştır.

SON YİRMİ YILDA TÜRKİYE'NİN RUSYA İLE İLİŞKİLERİ VE BU İLİŞKİLERİN RUSYA FEDERASYONU
COĞRAFYASINDA YAŞAYAN TÜRK DİLLİ HALKLARA YANSIMALARI

Türkiye’de hizmet sektörünün kalitesi Avrupa ülkeleri seviyesinde olmasına karşın, Türkiye Avrupa ülkelerine kıyasla daha ucuzdur. ‘her şey dâhil’ paket programların bir haftalığı yaklaşık 400-700 dolar civarındadır. Rus turistlerin Türkiye’de tatil yapmaları, kendi ülkelerinde Karadeniz kıyısında bulunan tatil yörelerinde tatil yapmalarından çok daha ucuza mal olmaktadır.

3. Rusya Federasyonu’nda en fazla tercih edilen ve geniş kitlelerin Türkiye’ye gelmesini sağlayan en önemli etken Türkiye’nin deniz, kum ve güneş üçlemesine sahip olmasıdır. Türkiye’nin sunduğu ‘her şey dâhil’ sistemi, özellikle aileler için çok avantajlı olup pazarda seyahat acentelerinde paket tur satın alınırken aranan ilk özellik olmuştur.

4. Rusya Federasyonu’nda Türkiye ağırlıklı çalışan ve pazarı yönlendiren Anex Tour, Coral Travel, Fresh Travel, Intourist/Thomas Cook, Mostravel/TUI, Natali Tours, Pegas Touristik, Polar Travel, Spectrum, Sunrise ve Tez Tour gibi tur operatörlerinin bir kısmının sahibi, bir kısmının ise yöneticileri Türk’tür. Bu da Rusya turizm pazarında rakiplerine karşı Türkiye’ye ciddi avantaj sağlamaktadır.

5. Siyasi ilişkiler açısından çok olumlu bir dönemde bulunulması da önemli bir avantajdır.

Sovyetler Birliği devrinde ortalama bir Rus vatandaşı tatilini SSCB sınırları içinde ya da Doğu Bloğu ülkelerinde geçirmekteydi. SSCB vatandaşları turizm amaçlı tatillerini günümüzde Ukrayna topraklarında Kırım, Gürcistan topraklarında Abhazya, Letonya’da Yurmala, Litvanya’da Palanga ve Rusya’da Soçi şehrinde geçirmekteydiler.

Rusya, yaklaşık sekiz ay kış mevsiminin yaşandığı ve topraklarının az güneş aldığı bir ülkedir. Günümüzde Rusya’nın iç turizminde, Karadeniz kıyısında bulunan Soçi, Anapa ve Gölencik gibi tatil yörelerinde yüzme sezonunun kısa sürmesi, tur paketlerinin pahalı olması, otel altyapısının yeterli olmaması, fiyatların yüksek olması, güvenlik sorunları gibi nedenlerle yeterli turist sayısına ulaşamamaktadır. Ülkenin turizm altyapısı yeterince gelişmemiştir, tesisler kalitesizdir. Bu durum uluslararası zincirler tarafından yapılan yatırımların artmasıyla birlikte değişmeye başlamasına rağmen otel kapasitesi hâlâ yeterli değildir. Otelcilik sektörü 2000’li yılların başından itibaren gelişmeye başlamıştır. Mevcut otel altyapısını geliştirmeye yönelik projelerin büyük çoğunluğu Moskova’da gerçekleştirilmiştir.

Yabancı ülkelerden Türkiye’ye hem yaz hem de kış turizmi için gelen turist akını devamlı olarak artmaktadır. 1977 yılında Türkiye’ye gelen turist sayısı 1,6 milyon iken, bu rakam 1992 yılında 7,5 milyona¹⁸, 2000 yılında 10,4 milyona, 2008 yılında 26,3 milyona, 2010 yılında 28,6 milyona yükselmiştir; 2011 yılında ise yaklaşık 30 milyon olması beklenmektedir. Turizm geliri 1991 yılında 2,6 milyar dolar iken, 2002 yılında 11,9 milyar dolar, 2010 yılında ise 20,8 milyar dolara yükselmiş, ayrıca 2009 yılı itibarıyla gelen turist sayısı bakımından Türkiye dünyanın yedinci ülkesi konumuna yükselmiştir.¹⁹

Rusya’dan Türkiye’ye 2006 yılında 1,8 milyon, 2007 yılında 2,4 milyon, 2008 yılında 2,8 milyon ve 2009 yılında 2,7 milyon Rus turist gelmiştir. Dünya genelinde etkisini sürdüren küresel mali kriz 2009 yılı turizm istatistiklerini de etkilemiş ve Rusya Federasyonu’ndan yurt dışına turistik amaçlı ziyaretlerde 2008 yılına göre % 15,7’lik bir azalma olmuş ve Rusya’dan çıkan turist sayısı 9,5 milyon kişi olarak gerçekleşmiştir (T.C. Moskova Büyükelçiliği Kültür ve Tanıtma Müşavirliği Raporu, 2011)

Dönemin Rusya Cumhurbaşkanı Medvedev’in 11-12 Mayıs 2010 tarihlerinde Türkiye’yi ziyareti çerçevesinde “2010-2011 Yılları İçin Ortak Turizm Eylem Planı” imzalanmıştır. “Her iki Ülke Vatandaşlarının Misafir Ülkede Güvenliğinin Sağlanması” konusunda bir ortak

¹⁸ <http://ttyd.org.tr/tr/page.aspx?id=40>

¹⁹ <http://basin.kulturturizm.gov.tr/basinodasi-edergi/index.html>

bildiri ise T.C. Turizm Bakanlığı Müsteşarı ile Rus Federal Turizm Ajansı Başkanı tarafından 8 Haziran 2010 tarihinde, İstanbul'da imzalanmıştır.²⁰

2010 yılında Rusya'da mali krizin etkisini yavaş yavaş kaybetmesi ile birlikte Rusya Federasyonu Federal Turizm Ajansı istatistiklerine göre, Rusya Federasyonu'ndan yurt dışına turistik amaçlı ziyaretlerde 2009 yılına göre % 32,1'lik artış olmuştur.

2010 yılı Rusya Federasyonu Federal Turizm Ajansı istatistikleri incelendiğinde, Küba'ya giden Rus turist sayısında % 74,4'lük bir artış dikkati çekmektedir. Rusya turizm pazarında yüksek bir paya sahip ülkelerden olan Çin Halk Cumhuriyeti'ne giden turist sayısında % 44,1, İspanya'ya giden turist sayısında % 38,9, Yunanistan'a giden turist sayısında % 37, Mısır'a giden turist sayısında % 36, İtalya'ya giden turist sayısında % 34,3, Almanya'ya giden turist sayısında % 29,6, Finlandiya'ya giden turist sayısında % 27,4'lük artış olmuştur. Türkiye'ye gelen Rus turist sayısında ise % 20'lik artış yaşanmıştır. Rusya turizm pazarındaki rakip ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye'ye gelen Rus turist sayısı artış oranı düşük olsa da, 2009 yılına göre artan turist sayısı açısından Mısır ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin ardından üçüncü sırada yer almaktadır. 2010 yılında Rusya Federasyonu'ndan yurt dışına ziyaretlerde 3,1 milyon kişi ve 2,3 milyon turistle Türkiye birinci sıradaki yerini korumaktadır (bk. Tablo 5). Türkiye'yi sırasıyla Mısır, Çin Halk Cumhuriyeti, Finlandiya ve Almanya izlemektedir.²¹ 2011'in ilk altı ayında ise Rusya'dan toplam 1,132,656 Rus turist Türkiye'ye gelmiştir. Bu rakam, 2010 yılının aynı dönemine göre % 23'lük bir artışa işaret etmektedir.²²

Tablo 5: Rusya Federasyonu'ndan Turistik Amaçlı Yurt Dışına Çıkış İstatistikleri

Ülke	2007 yılı	2008 yılı	2009 yılı	2010 yılı
Türkiye	1,923,363	2,212,792	1,964,949	2,367,560
Mısır	1,255,399	1,426,742	1,615,398	2,198,320
Çin	1,651,715	2,059,326	999,202	1,440,364
Finlandiya	657,138	666,892	556,311	709,009
Almanya	231,318	330,274	363,344	470,730
İtalya	334,113	398,067	336,111	451,452
İspanya	318,639	365,436	296,278	411,438
Yunanistan	243,958	349,152	282,271	386,700
Tayland	232,247	258,765	233,113	264,046
Fransa	170,665	229,234	200,087	222,718
Toplam	9,368,968	11,313,697	9,542,107	12,605,053

Kaynak: Rusya Federasyonu Turizm Federal Ajansı

²⁰ <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-rusya-federasyonu-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

²¹ <http://www.russiatourism.ru/rubriki/-1124140810/>

²² <http://www.russiatourism.ru/rubriki/-1124140849/>

SON YİRMİ YILDA TÜRKİYE'NİN RUSYA İLE İLİŞKİLERİ VE BU İLİŞKİLERİN RUSYA FEDERASYONU
COĞRAFYASINDA YAŞAYAN TÜRK DİLLİ HALKLARA YANSIMALARI

2010 yılı turizm verilerine göre Rusya'dan yaklaşık 2,5 milyon turist Türkiye'ye gelmesine rağmen Rusya'da akademik alanda Türkiye'ye ilgi oldukça azdır. Rusya genelinde 2002-2009 yılları arasında yabancı ülkeler alanında yapılan araştırmalar göz önüne alındığında sırasıyla Japonya, Almanya, Fransa, İtalya ve Kanada yer almakta olup, Türkiye hakkında akademik çalışma yapılan ülkeler arasında 39. sırada yer almamaktadır (Puzanov, Treyviş, 2011: 313-314).

Türkiye, Rusya turizm pazarı açısından mevsimselliğe bağlı bir özellik göstermektedir. Bunda da Rus turistlerin deniz-kum-güneş amaçlı turizm taleplerinin büyük payı vardır. Kitle turizmi açısından son derece cazip olan Türkiye'ye Rus turistler ağırlıklı olarak yaz aylarında gelmektedirler (bk. Tablo 6).

Tablo 6: 2007-2010 Arasında Türkiye'ye Gelen Rus Turistlerin Sezonluk Dağılımı

Aylar	2007 yılı	2008 yılı	2009 yılı	2010 yılı
Ocak	46,179	47,676	31,846	36,638
Şubat	43,134	49,559	33,114	39,715
Mart	47,118	57,515	36,134	43,342
Nisan	98,227	109,044	80,610	104,672
Mayıs	283,026	385,999	340,373	454,369
Haziran	410,458	530,369	481,300	578,527
Temmuz	407,831	472,353	472,395	535,722
Ağustos	462,543	522,007	508,021	547,059
Eylül	415,902	437,326	442,907	478,019
Ekim	138,613	156,350	154,544	178,497
Kasım	52,099	61,875	58,955	65,417
Aralık	60,206	49,205	54,534	45,066
Toplam	2,465,336	2,879,278	2,694,733	3,107,043

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Son dört yılın istatistikleri dikkate alındığında, Rusya Federasyonu'ndan Türkiye'ye yönelik turizm hareketinin, Mayıs - Eylül döneminde çok yoğun olduğu, diğer aylarda ise son derece düşük olduğu görülmektedir. Bu beş aylık dönemde Türkiye'ye gelen Rus turist sayısı yıllık Rus turist sayısının % 83'ünü oluşturmaktadır. T.C. Moskova Turizm Müşaviri'yle yapılan mülakatta, müşavir 'Özellikle kış operasyonu yapan tur operatörleriyle yaptıkları görüşmelerde 2009 yılında da kış turizmine yönelik talebin arttığını öğrendiklerini' dile getirdiler. Bu veriler Rusya pazarında deniz-kum-güneş turizmi dışındaki turizm tür ve ürünlerine olan taleplere de artış olduğunu göstermektedir.

Rusya Federasyonu bölgelerinden ve özellikle Türk dilli halkların yaşadığı federe birimlerden yapılan seyahatlerle ilgili net veriler yoktur. Ama genel olarak toplam içindeki paylarının arttığı ve bu bölgelerden yapılan seyahatlerde daha çok 10-14 gün arası konaklama sürelerinin tercih edildiği ve kişi başına ortalama 750-850 ABD doları civarında harcama yaptıkları tahmin edilebilir.

Rusya Federasyonu tarafından bakarsak Rusya; Moskova, Sankt- Peterburg gibi şehirleri, Soçi ve Anapa gibi Karadeniz kıyısında yer alan tatil beldeleri ve Sibiry ve Baykal Gölü gibi doğal güzellikleri ile turizm potansiyeli yüksek olan bir ülkedir. Ancak turizm istatistikleri açısından Rusya Federasyonu'nun elindeki turizm potansiyelini fazla değerlendirebildiğini söylemek mümkün değildir.

2000 yılında Rusya Federasyonu'nu ziyaret eden turist sayısı 2,600,000 civarında iken bu rakam, 2008'de 2,295,074, 2009'da 2,100,601 ve 2010 yılında 2,133,000 civarında kalmıştır. Rusya Federasyonu elindeki turizm potansiyelini değerlendirmek ve ülkeye daha fazla turist çekmek için çalışmalar yürütmekte, Karadeniz kıyısında yeni turistik merkezler kurmak için plan ve projeler yapmaktadır.

Rusya'yı ziyaret eden turistler açısından Almanya ilk sırada yer almaktadır. Almanya'yı sırasıyla Amerika Birleşik Devletleri, Çin Halk Cumhuriyeti ve Finlandiya takip etmektedir (bk. Tablo 7). İki ülke arasında vizelerin kalkmasıyla Türk turistlerin sayısında 2011 yılından itibaren ciddi artış beklenmektedir. Nitekim 2011 yılının ilk altı aylık verilerine göre Türk turistlerin sayısı geçen yılın aynı dönemine göre % 35 artmış ve 31,853'e yükselmiştir.²³

Tablo 7: Ülkelere Göre Rusya Federasyonu'na Gelen Yabancı Turist Sayısı²⁴

Ülke	2009 Yılı	2010 Yılı
Almanya	333,892	347,214
ABD	183,293	162,383
Çin	115,870	158,061
Finlandiya	149,884	139,216
İngiltere	150,910	126,454
İtalya	113,495	122,973
Türkiye	43,756	56,376

Türkiye-Rusya ilişkilerini her alanda olduğu gibi turizm sektöründe de olumsuz etkileyen en önemli faktör, Türkiye'nin Rusya'da var olan olumsuz imajıdır. Rusya'da bazı kesimler, Rusların Türkiye'ye gelmesinden ciddi rahatsızlık duymakta ve Türkiye aleyhine ciddi propaganda yürütmektedir. İki ülke ilişkilerinin en iyi düzeyde olduğu dönemlerde dahi, Rus turistlerin Türkiye'ye gelmelerinin önüne geçmek için her yıl turizm döneminin başlamasına doğru Türkiye'nin geri kalmış ve tehlikeli bir doğu ülkesi olduğuna dair imaj zedeleyici programlar ve haberler yapılmaktadır. Rusya coğrafyasında yapmış olduğum mülakatlardan çıkarttığım sonuç zihinlerindeki kalıplaşmış negatif Türkiye imajından dolayı

²³ <http://www.russiatourism.ru/rubriki/-1124140848/>

²⁴ <http://www.russiatourism.ru/rubriki/-1124140807/>

SON YİRMİ YILDA TÜRKİYE'NİN RUSYA İLE İLİŞKİLERİ VE BU İLİŞKİLERİN RUSYA FEDERASYONU
COĞRAFYASINDA YAŞAYAN TÜRK DİLLİ HALKLARA YANSIMALARI

insanların Türkiye'ye gelmeye çekinmeleri ve korkmalarıdır. Buna rağmen Rusların dış turizmde en fazla ziyaret ettikleri ülke Türkiye'dir. Bu durum aslında yaklaşık sekiz ay kışın yaşandığı ve toplumun mutlak surette sıcak bir ülkede tatil yapma ihtiyacı duyduğu Rusya'da şu an itibar Türkiye'ye gelen turist sayısının gelebilecek potansiyel turist sayısının çok altında olduğunun anlaşılması açısından önemlidir. Rusya'dan Türkiye'ye en az 10 milyon turist gelmiyorsa, bu bazı şeylerin eksik ve yanlış yapıldığını göstermektedir.

Turizmi olumsuz etkileyen diğer bazı faktörler şöyle sıralanabilir: Özellikle Türkiye'ye bir defadan fazla gelen Rus turistlerin beklentilerinde artış görülür. Yeni otel yatırımlarının çoğu birbirinin tekrarı niteliğindedir ve fiyat yelpazesi genişletilememiştir. Rusların konaklama tesisini seçerken göz önüne aldıkları servis sektörü (oteller dışındaki restoran, eğlence merkezi, spor alanı vb.) yeterli standarda ulaşmamıştır. Rusya kendi dolmuş uçakları dışında diğer ülkelerden dolmuş uçağı seferlerine izin vermemektedir. Türkiye genelinde turizm potansiyeli içeren tarihi, doğal ve kültürel yer ve varlıklar olmasına karşın her bölgede turizm altyapısı aynı düzeyde gelişmemiştir. Rusya pazarında önemli bir potansiyel olan gençlere yönelik turizm olanakları yeterince gelişmemiştir. Turizm hem Rusların hem de Rusya'da yaşayan Türk dilli halkların Türkiye'yi doğru tanımlarında çok büyük rol oynamıştır. Ancak 'her şey dâhil' sisteminden dolayı özellikle Rusya'dan gelen turistler geldikleri otelin dışına çıkmamakta, bu otellerde Türk kültürünün tanıtımı adına nerdeyse hiçbir faaliyet yapılmamakta, bazı otellerde Türkçe müzik çalınmamakta ve Türkiye hakkında fazla bilgi sahibi olmadan ülkelere geri dönmektedirler.

Genel değerlendirme: İlişkilerin Türk Dilli Halklara Yansması

Türk iş adamlarının, hemen hemen her sektörde, yoğun bir şekilde bulunduğu ülkelerin başında Rusya Federasyonu gelmektedir. Özellikle 1990'ların başından itibaren öncelikle inşaat ve müteahhitlik firmaları Rusya pazarına girmiş olup ilerleyen yıllarda, tekstil ve hazır giyim başta olmak üzere Türkiye'nin ihracatı açısından önem taşıyan sektörlerde iş adamları Rusya'da yerleşik bir şekilde iş yapmaya başlamıştır. Hâlihazırda, Rusya'da bilişim sektöründen gıda sektörüne, hukuk-danışmanlık sektöründen lojistik sektörüne kadar hemen her sektörde yerleşik Türk şirketleri vardır. Türk şirketleri Moskova ve Sankt-Peterburg Federal şehirleri, Moskova Oblastı, Kazan (Tataristan), Ufa (Başkurdistan), Yekaterinburg, Samara, Astrahan, Pyatigorsk, Rostov, Krasnodar, Soçi, Novorossisk gibi şehirlerde başta olmak üzere, ülkede geniş bir coğrafyada iş yapmaktadırlar. Eylül 2011 itibarıyla T.C. Moskova Ticaret Müşavirliği'ne kayıtlı yaklaşık 1,000 müşavirliğe kayıtlı olmayan firmalar da dikkate alındığında, 2,000 civarında Türk şirketinin bulunduğu öngörülebilir.

Mesela Türk tekstil firması "Colins", 1990'ların başında orta ölçekli ve toptan ticaret yapan bir firmayken, günümüzde perakende sektöründe (Eylül 2011) büyük ölçekli bir firma ve Rusya'da önemli markalardan biri haline gelmiştir. Colin's yetkilileriyle yapmış olduğumuz mülakatta, "Colin'sin 1995'de Rusya perakende sektörüne girdiği ve 1996 yılında Moskova'nın Komsomolski Prospektin de ilk mağazasını açtığını, 1999 yılında Sankt-Peterburg'da, 2003'de Nijniy Novgorod'ta, 2006'da Kazan'da ilk mağazalar açılmıştır. 2011 yılı itibarıyla Rusya'da 170 mağazası bulunan Colin'sin mağazaları Rusya'nın neredeyse tüm bölgelerinde mevcut olup, yeni mağazalar açılmaya devam etmekte olduğunu" dile getirdiler.

Rusya Federasyonu'na gelen ürünlerin diğer merkezlere coğrafi dağılımı ülkede faaliyet gösteren neredeyse tüm yabancı şirketlerin temsilciliklerinin bulunduğu Moskova üzerinden yapılmaktadır. Moskova Rusya'nın aynı zamanda ticaret başkentidir ve ülke içinde hava, kara ve tren yolu ulaşımında diğer şehirleri birbirlerini bağlayan dünyada eşine az rastlanır tekel yapısı vardır. Rusya geniş bir coğrafyada bulunduğundan Moskova'nın bulunduğu Merkez Federal Bölgesi ile diğer bölgeler arasında ulaşım ve diğer alanlarda kopukluklar ve ulaşım zorlukları mevcuttur. Bu durum Türkiye ile olan ilişkiler ve bu ilişkilerin Türk dilli halklara yansması açısından oldukça önemlidir. Ülkenin diğer önemli ticaret merkezleri İdil-Ural federal bölgesinde Kazan ve Saratov, Sibiry federal bölgesinde Novosibirsk, Kuzey-Batı federal bölgesinde Sankt-Peterburg, Kuzey Kafkasya bölgesinde Pyatigorsk, Güney federal bölgesinde Rostov ve Uzak Doğu federal bölgesi için ise Vladivostok şehirleridir. Türk

şirketleri bu şehirlerde yaşayan Türk dilli halklardan önemli ölçüde yararlanmaktadır. Türkiye'nin ekonomik faaliyetlerinin Türk dilli halklara en fazla yansıdığı yer Moskova federal şehri, Tataristan ve Başkurdistan özerk cumhuriyetleridir.

Moskova'da yaklaşık 2 milyon ve ülke genelinde yaşayan 14 milyon Türk dilli halk için Türkiye'den Rusya'ya yapılan ticaret ortak dil ve kültürel bağlardan dolayı sosyo-ekonomik açıdan önem arz etmektedir.

T.C. Moskova Ticaret Müşavirliği yetkilileriyle yapmış olduğumuz görüşmeler ve Türk şirketlerine yönelik yapmış olduğumuz araştırma ve mülakatlara göre Rusya'da faaliyet gösteren Türk şirketlerinin işçi pozisyonunda Türk dilli halklardan (Orta Asyalı göçmenler dâhil) büyük oranda istifade ettikleri anlaşılmıştır. Rusya'daki firmaların istihdam ettiği personelin en büyük bölümünü Rusça/Türkçe bilen ve etnik Türk halklarından olan Rusya vatandaşları oluşturmaktadır.

Rusya'da özellikle Kırgız ve Özbeklerin çoğunluğu çok cüzi bir ücretle Rusya şartlarında çok ağır olan kapıcılık ve belediyede temizlik işlerinde çalışmaktadırlar. Rusya'da faaliyet gösteren Türk firmalarının birçoğunda çalışkan ve güvenilir olmalarıyla ön plana çıkan Kırgızların istihdam edildikleri saptanmıştır. Bu Kırgızlar kendilerini kapıcılık ve temizlik işlerinde çalışan diğer Kırgızlarla karşılaştırmakta ve kendilerine sahip çıkan Türk şirketlerine minnet duymaktadırlar.

Özellikle ihracata devlet yardımları kapsamında T.C. Moskova Ticaret Müşavirliği'nin firmaları yerinde inceleme ve gözlemlerine ve bizim saha araştırması sırasında edindiğimiz bilgilere göre Türk şirketleri istihdamda iletişime büyük önem vermektedir. Burada Rusça bilen Türkiye vatandaşları da Türkçe bilen Rusya vatandaşları da avantajlı konumdadır. Rusya'da 2002 nüfus sayımı verilerine göre Türkçe bilenlerin toplam sayısı 161,319'dur ve bu rakamla Türkçe Rusya'da (BDT ülkelerinin devlet dillerini saymazsak) İngilizce, Almanca ve Fransızcadan sonra dördüncü en çok konuşulan yabancı dil konumundadır.

Türk firmalarının işçi istihdamında genel olarak aradığı şartlar şunlardır:

1) Güven; Rusya'da ticarete en önemli mesele güvenilir ve işine sahip çıkan eleman bulmaktır. Türkçe konuşan halklar daha güvenilir, enerjik ve girişkendirler. Firmaların iç muhasebe ve ikinci adam gibi konumlarda genelde Türkçe konuşan halklardan biri çalıştırılır.

2) Maliyet faktörü ve çalışma performansı; gerek Rusya'nın diğer bölgelerinden Rusya'nın büyük şehirlerine gerekse Orta Asya'dan gelen işçiler göçmen konumunda ve paraya çok ihtiyacı olan kişilerdir. Yerli halk çok ağır çalışmakta ve aşırı alkol tüketiminden dolayı, işe gelmeme olayı sıkça yaşanmaktadır. Moskova'da özellikle inşaat sektöründe faaliyet gösteren Türk firmaları, alınan projenin zamanında teslim edilmesi adına, Moskova'da yaşayan yerli halka kıyasla daha az ücrete daha çok performans elde ettikleri Türk dilli halklardan insanları istihdam etmektedir. Ayrıca bir Ahıskalıyı, Kırgız'ı veya Gagavuz'u hem şoför olarak hem gümrük ve belediye gibi resmî işlerde 'iş bitirici' eleman olarak kullanmak mümkündür. Türk halklarından bir personel, Türk firmalarını kendi firması gibi benimsemekte ve fedakârlık yapmaktan kaçınmamaktadır.

Örneğin, Moskova'da saha araştırması esnasında Rusya pazarının tekstil sektöründe önemli markalarından Colin'sin yetkilileriyle yapmış olduğumuz mülakatta, "Colin'sin Moskova'daki merkez ofisinde yaklaşık 120 kişinin çalışmakta olduğunu ve bu çalışanların yaklaşık %50'sinin Türk dilli halklardan oluştuğunu dile getirdiler.

Diğer bir örnek, Moskova'da Ev tekstili sektöründe faaliyet gösteren 20 kişinin çalıştığı küçük ölçekli Serpa-Sinteks firmasında 2 güvenlik görevlisinden birisi Karaçay, diğeri Kumuk, sekreter Gagavuz, pazarlamacıdan birisi Gagavuz, pazarlama müdürü iyi derece Türkçe konuşan Nizami adında Lezgin, yardımcısı Azamat adında Karaçay, iç muhasebeci Özbek, Hukukçu İrina adında bir Rus bayan, 3 Kırgız, 1 Avar, 2 Tacik, 2 Rus ve bir Özbek pazarlamacı, 3 tane Kırgız mutfak görevlisi olarak çalışmaktadır.

SON YİRMİ YILDA TÜRKİYE'NİN RUSYA İLE İLİŞKİLERİ VE BU İLİŞKİLERİN RUSYA FEDERASYONU COĞRAFYASINDA YAŞAYAN TÜRK DİLLİ HALKLARA YANSIMALARI

Anadolu Efesin Moskova, Rostov, Ufa, Kazan ve Novosibirkteki 5 fabrikasında 25 3 200 kişiye imkanı sağlamaktadır.²⁶

Vestel firmasının Rusların çoğunlukta yaşadığı Aleksandrov şehrindeki fabrikasında, fabrika ilk açıldığında üniversiteyi Türkiye’de bitirmiş yaklaşık 10 Tuvalı çalışmaktaydı. Boğaziçi üniversitesi mezunu Belek Kuular adında bir Tuvalı üst düzey yönetici konumundaydı. Rusya coğrafyasında ticaret, yatırım ve inşaat alanında ufak veya büyük Türk şirketlerinin işçi alımında tercihlerini imkanlar dahilinde Türk dilli halklardan yana kullandıkları görülmektedir. Bu durum ticaret alanında başarının ve inşaat alanında ise projelerin zamanında bitirilmesinde en önemli etkenlerden biridir.

Rusya'nın en gelişmiş bölgeleri Moskova federe şehri ve Moskova'yı çevreleyen federe birimlerdir. Ural dağları da Rusya'da gelişmiş bölgeler ile geri kalmış bölgeler arasında kendine has bir sınır oluşturmaktadır. Çok sayıda farklı halkların yaşadığı Rusya Federasyonunda bölgeler arasındaki ekonomik fark çok büyüktür, hatta bazı bölgeler arasındaki nüfus ve yüz ölçümü arasındaki fark birkaç yüz katlara ulaşmaktadır. Ülkede Moskova ve Sankt-Peterburg gibi şehirlerin bulunduğu bölgeler olduğu gibi nüfusunun nerdeyse tamamının kırsal alanda yaşadığı ve tarımla uğraştığı bölgeler de bulunmaktadır. Rusya'daki doğal zenginliklerin dağılımındaki, iklimsel şartlarındaki ve yerli halkların oluşmuş olan tarihsel ve kültürel adetlerinin farklı olması Rusya'da sosyal ve ekonomik dengesizliğin oluşmasını sağlamıştır. Türkiye-Rusya ekonomik (ticaret, inşaat, yatırım ve turizm) ilişkilerinin yansımalarını coğrafi olarak incelediğimizde Türkiye'yle yapmış olduğu ekonomik ilişkiler ve bu ilişkilerin şekli göz önünde bulundurularak yapılan sınıflandırmada, Türkiye'nin Rusya federe birimlerinden Moskova, Sankt-Peterburg federal şehirleri, Tataristan ve Başkurdistan özerk cumhuriyetleri, Krasnodar, Stavropol Kray'ları ve Rostov, Çelyabinsk, Sverdlovsk ve Moskova Oblastlar'ı ile daha sık, zengin ve çok yönlü ekonomik ilişkilerin kurulduğu görülmüştür.

Türkiye ile Türk dilli halkların yaşadığı özerk cumhuriyetler arasındaki ticaret hacmini yansıtan gerçek rakamlar, gümrük işlemlerinin Rusya'nın farklı şehirlerinde yapıp bu yerlere geldiğinden dolayı net olarak ortaya konulamamaktadır. Türk-Rus ekonomik ilişkilerinin Türk dilli halkların yaşadığı 11 özerk cumhuriyete yansımaları bu cumhuriyetlerin fiziki, iktisadi ve beşeri coğrafya özellikleriyle doğrudan ilgilidir.

Coğrafi olarak İdil-Ural, idari olarak Volga federal bölgesinde bulunan Tataristan (Tat. Tatarstan) Cumhuriyetinin nüfusu yaklaşık 4 milyondur.²⁷ Tatarlara Rusya Federasyonu'nun bütün bölgelerinde rastlamak mümkündür. Tataristan ulaşım olarak Rusya federasyonunun en gelişmiş federe birimlerinden biridir. Tataristan'ın ülkenin en zengin federe birimlerinden biri olup, başkenti Kazan ile Moskova'nın uzaklığı 797 km dir ve iki şehir arasında gelişmiş demir ve kara yolu ulaşımı vardır. Volga, Kama, Vyatka ve Belaya nehirleri üzerinde taşıma da yapılır.²⁸ Gelişmiş ulaşım ağı Türkiye ile olan ilişkilerini olumlu etkilemektedir.

1997 yılından itibaren de Tataristan temsilciliği Türkiye’de faaliyetlerine başlamıştır. Bu temsilciliğin temel görevi Tataristan işletmelerinin ihracatını Rusya aracı olmadan Türk tüketicilerine ulaştırmak, ayrıca ortak yatırım projeleri gerçekleştire bilmek için Tataristan işletmeleriyle, Türk şirketleri arasında direkt bağı sağlamaktır. Tataristan cumhuriyeti

²⁵<http://tr.anadoluefes.com/faaliyetler/detail.aspx?SectionID=ODNq8frRQm6yPPmzOdibwA%3d%3d&ContentId=86PwGbg73cup46nmyBxQ%3d%3d>

²⁶ <http://www.turkrus.com/basari-oykuleri/3091--efes-rusya-genel-muduru-ayrbat-grusyada-hep-kotmak-lazym-duran-duterq.html>

²⁷ <http://tatarstan.ru/about/population.htm>

²⁸ <http://tatarstan.ru/about/geography.htm>

Türkiye Temsilciliği tarafından açıklanan rakamlara göre, ikili ticaret hacmi 2001 yılında 7,7 milyon dolar, 2008 yılında 3 milyar dolar, 2010 yılında ise ticaret hacmi 1 milyar 514,5 milyon dolar olmuş, bunun 1 milyar 374,7 milyon doları Türkiye'ye ihracat, 138,8 milyonu Türkiye'den ithalattır. Tataristan'dan yapılan ithalatta petrol ve petrokimya ürünleri ağırlıktadır. Bugün Tataristan'da yaklaşık 600 yabancı sermayeli şirket faaliyet göstermektedir. Bu şirketlerden yarısından fazlasını Türk sermayeli şirketler oluşturmaktadır. Türk şirketleri gıda, mobilya üretimi, inşaat, otomotiv sanayi gibi alanlarda çalışmalarını sürdürmektedir. Tofaş Tataristan'ın Çallı kentinde fiat marka arabaların Ocak 2006 yılında üretimine başlamış, Anadolu Efes Tataristan'da bira üretimi yapmakta ve Anadolu Grubu Tataristan'ın önemli yatırımcılarından biridir (Devlet, 2012: 238).

Türkiye'yle ilişkilerde özellikle "Nijnekamskneftehim", "Himiçeskiyavod", "Alnas" Tataristan işletmeleri ön plana çıkmaktadır. Tataristan, Türkiye'ye kimya ve petrol ürünleri ihraç etmektedir. Tataristan topraklarında o dönemde Türk sermayeli 70 şirket veya Türk şirketlerinin temsilcilikleri faaliyet göstermekteydi. İkili ilişkilerde önemli bir yer inşaat ve gıda sektörü almaktadır. Özellikle "Koç" ve "Garanti Koza" inşaat şirketleri Tataristan'da metro, eski binaların restorasyonu, liman, sosyal konutlar vb. alanlarında inşaat faaliyetlerde bulunmuş/bulunmaktadırlar.

Başkurdistan özerk cumhuriyeti (Rus.Başkortostan), Ural dağlarının güney ve orta kısımlarında yer alır; başkenti Ufa, nüfusu 4 milyonun üstündedir.²⁹ Başkurdistan Cumhuriyeti Temsilciliği yetkilileri tarafından verilen bilgilere göre 2009 yılı Aralık sonu itibariyle Başkurdistan Cumhuriyeti'ndeki Türk sermayesinin tutarı 71,5 milyon doları olup toplam yatırımların %14,1'ini teşkil etmektedir. Toplam yatırım miktarı bakımından Türkiye 38 ülke arasında 3.sırada yer almaktadır. Başkurdistan'da Türk sermayeli seksene yakın şirket faaliyet göstermektedir. Oluşturulan ortak şirketler ticaret, danışmanlık ve bilgi verme konusunda uzmanlaşmaktadır, bazıları inşaat sektöründe³⁰, bazıları işleme sanayisinde yer almaktadır. Başkurdistan'da Türk sermayesinin katılımıyla birkaç büyük yatırım projesi gerçekleştirilmiştir. 2003-2008 yılları arasında Şişecam Topluluğu'un alt kuruluşu "Anadolu Cam Sanayi" tarafından Ufa'da OOO Ruscam-Ufa adı altında toplam tutarı 160 milyon doların üzerinde ve üretim kapasitesi 1.2 milyar adet şişe üretim kapasitesine sahip fabrika kurulmuştur. Bu projeye de Başkurdistan Cumhuriyeti birinci öncelikli yatırım projesi statüsü verilmiştir (Toğan, 2012: 328-329).

Coğrafi olarak İdil-Ural bölgesinde bulunan diğer bir federe birim Çuvaşistan (Çuv.Çăvăş, Rus. Çuvaş) cumhuriyetidir. Başkenti Çeboksarı, 2010 nüfus sayımına göre nüfusu 1,3 milyon³¹ olan Çuvaşistan Moskova – Nijniy Novgorod – Kazan – Sibiryâ rotasının üzerinde bulunduğu için geçiş noktasında bulunmaktadır. Tataristan ve Başkurdistan zengin federe birimler arasında yer alırken, Çuvaşistan fakir federe birimler arasında bulunmaktadır ve bu nedenle Türkiye ile olan ilişkilerde mütevazî bir yere sahiptir.

Rusya Federasyonu'nun sorunlu Kuzey Kafkasya federal bölgesinde yer alan Karaçay-Çerkes ve Kabardin-Balkar özerk cumhuriyetlerinde Türk dilli halklardan bu iki cumhuriyete adını veren Karaçaylılar, Malkarlılar ve Dağıstan'da ise Nogaylar yaşamaktadırlar.

²⁹ <http://www.bashkortostan.ru/republic/>

³⁰ "Klima İnş." – Başkortostan Cumhuriyeti Milli Bankası, Yangan-tau sanatoriumunda buharlı tedavi merkezi; "Penta İnş."-Sotsinvest Bankası, "Summa İnş."- Başkreditbank (şimdi Uralsib); "Baturós" (eski adı "İdil İnş.") Yangan-Tau sanatoriumu rekonstruksiyon ve yeni yatakhane inşaatı, Başsberbank dış cephe işleri, OAO BNZS ile birlikte "Gostiniy Dvor" AVM inşaatı, OAO Sterlitamakstroy ile birlikte "Krasnousolsk" sanatoryumu rekonstruksiyonu ve tedavi merkezi inşaatı, Ufa şehrinde "Lale-Tulpan" camisi ve otel inşaatı.

³¹http://chuvash.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/chuvash/resources/8edf4f

SON YİRMİ YILDA TÜRKİYE'NİN RUSYA İLE İLİŞKİLERİ VE BU İLİŞKİLERİN RUSYA FEDERASYONU
COĞRAFYASINDA YAŞAYAN TÜRK DİLLİ HALKLARA YANSIMALARI

Rusya Federasyonu'nun Kuzey Kafkasya Federal Bölgesi sınırları içinde yer alan Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti, Kafkas Dağları'nın ve Avrupa kıtasının en yüksek zirvesi kabul edilen Elbruz Dağı'nın batı eteklerinden batı yönünde uzanan Kafkas sıradağları ile bu dağların kuzey eteklerinde yer alan geniş düzlüklerden ve engebeli arazilerden oluşan bir bölgede bulunmaktadır.³² Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti, güney sınırlarını oluşturan Kafkas Dağları'nın ardında Gürcistan ve Abhazya ile komşudur. Cumhuriyetin yüzölçümü 14.300 km², 2010 yılı nüfus sayımına göre toplam nüfusu 477.859 kişidir.³³

Rusya Federasyonu'nun Kuzey Kafkasya Federal Bölgesi'nde yer alan cumhuriyetlerden biri olan Kabardin-Balkar Cumhuriyeti ise Orta Kafkaslarda bulunmaktadır. Kabardin-Balkar Cumhuriyeti'nin yüzölçümü 12.470 km², 2010 yılı nüfus sayımına göre nüfusu 859.939 kişidir.³⁴

Kafkasların ve Avrupa'nın en yüksek dağı olan Elbruz Dağı cumhuriyetin batısında Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti sınırında yükselmektedir.

Türkiye'ye olan coğrafi yakınlıklarının da etkisiyle Türkiye bu cumhuriyetler açısından ciddi önem arz etmektedir. Türkiye Kabardin-Balkar Cumhuriyeti'nin dış ticaretinde ilk sırada yer almaktadır. Kabardin-Balkar özerk cumhuriyeti ekonomi bakanlığı tarafından bildirilen verilere göre, cumhuriyetin 2010 yılı dış ticaret hacmi 79,5 milyon dolar olup, Türkiye ihracatının % 7,6, ithalatının ise % 8,3'nü karşılamaktadır.³⁵

Türkiye Karaçay-Çerkes özerk cumhuriyeti'nde inşaat, müteahhitlik, ticaret gibi faaliyetler sürdürmektedirler. Özellikle Moskova, Rostov, Karasnodar ve Pyatigorsk gibi büyük şehirlerde yaşayan Karaçaylar Türk şirketlerinde itham edilmekte ve Türkiye ile olan ticari ilişkilere de bunlar yön vermektedirler. Rusya'daki gözlemlerim Karaçaylar Türk şirketleri tarafından ticarete yatkınlıklarından dolayı en fazla tercih edilen milletlerin başında gelmektedirler.

Sibirya bölgesi çok zengin ve büyük bir kısmı halen insan tarafından keşfedilmemiş olan bir bölgedir. Daha üç yüzyıl öncesinden Rus Bilim Adamı Mihail Lomonosov, "Rusya'nın gücünü Sibirya sayesinde artacağı" öngörüsünde bulunmuştur (Boronoyev, 2012: 210). Sibirya bölgesi 12.577.400 km² yüzölçümü ile Rusya topraklarının %73,56'sını oluşturmaktadır.³⁶ Sibirya bölgesinde Uzak Doğu Federal Bölgesi ve Sibirya Federal bölgeleri bulunmaktadır. Sibirya gaz, petrol, altın ve elmas yatakları, kürk, hayvan, balık ve içme suyu rezervleri açısından oldukça zengindir ve Rusya için büyük önem arz etmektedir. Bölgede Lena, Yenisey, Obi, Amur, Angara, İrtiş gibi taşımacılığın yapıldığı büyük nehirler bulunmaktadır. Ayrıca Lena ve Yenisey nehirleri üzerinde dünyanın en büyük elektrik santralleri inşa edilmiştir. Burada dünya tatlı su rezervlerinin yaklaşık dörtte birinin bulunduğu Baykal, Taymır, Teletsk ve Ubsunur gölleri, Altay ve Sayan dağları bulunmaktadır. Sibirya bölgesinde bazen soğuklar 40 ve 50 dereceye kadar varabilmektedir, -30 derecelik soğuklar yerel halk fark etmemekte olup, bunlar bir kış için normal sıcaklık dereceleridir.

³² <http://karachay-cherkes.ru/karachaevocherkessija/geografija>

³³ http://www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/Documents/Vol1/pub-01-11.pdf

³⁴ http://www.kchr.ru/mainmenu/about_the_republic/about/

³⁵

http://www.ajanskafkas.com/haber,25999,kabardeybalkar_dis_ticaretinde_en_buyuk_pay_turkiy.htm

³⁶ <http://www.sibirk.ru/>

Sibirya bölgesi, Türk halklarının ata yurdu olma özelliğini taşımaktadır. Günümüzde de bunu kısmen korumakta olup 4 cumhuriyette Türk dilli halklar yaşamaktadır. Saha (Yakutistan), Tıva (Tuva), Hakasya ve Altay Cumhuriyetleri, coğrafi olarak Sibirya'da bulunur. Kuzey-doğudaki Saha (Yakutistan) Cumhuriyeti 3.103.200 km² yüzölçümü ve (2010 nüfus sayımının ilk verilerine göre) 958,300 kişilik nüfusuyla³⁷ en büyük ve en önemli cumhuriyet konumundadır. Başkenti Yakutsk olan Saha Cumhuriyeti coğrafi olarak Sibirya'da bulunmasına rağmen idari olarak Rusya Federasyonu'nun Uzak Doğu Federal bölgesi içinde yer almaktadır. Kuzeyde Kuzey Buz Denizi, batıda Krasnoyarsk Krayı, güneyde İrkutsk, Çita, Amur Oblastları, doğuda ise Habarov Krayı, Magadan Oblastı ve Çukot Özerk Oblastı'yla komşudur. Sibiryanın güney-batısında yer alan Altay-Sayan dağ silsilesi üzerinde bulunan Tıva, Hakasya ve Altay Cumhuriyetleri idari olarak Rusya Federasyonu'nun Sibirya Federal Bölgesi'nde yer alırlar.³⁸ En doğuda Sayan Dağları'nda yer alan Tıva Cumhuriyeti, 170,500 km² yüzölçümü ve 2010 nüfus sayımının verilerine göre 307,900 iken 20112 yılı rakamlarına göre 309, 000 kişilik nüfusuyla³⁹ Sibirya'daki ikinci büyük Türk dilli özerk cumhuriyet konumundadır. Başkenti Kızıl şehri olan Tıva Cumhuriyeti, Rusya içinde doğuda Buryatya Cumhuriyeti, kuzeyde İrkutsk Oblastı, Krasnoyarsk Krayı, Hakasya Cumhuriyeti ve batıda Altay Cumhuriyetiyle, Rusya dışında ise Moğolistan'la sınırdadır. Hakasya Cumhuriyeti Sayan Dağlarının biraz kuzeyinde yer alır, yüzölçümü 61.900 km², nüfusu ise (2010 nüfus sayımının ilk verilerine göre) 532,300 kişidir.⁴⁰ Hakas Türklerinin nüfusun % 12'sini teşkil ettiği Hakasya'nın Rusya dışından sınır komşusu yoktur. Güneyde Altay ve Tıva Cumhuriyeti, kuzey-doğuda Krasnoyarsk Krayı ve batıda Kemerovo Oblastı'yla komşu olan Hakasya'nın başkenti Abakan'dır.⁴¹ Altay Cumhuriyeti, 92,600 km² yüzölçümüne ve 2010 nüfus sayımının ilk verilerine göre 206,200 iken 2013 yılı verilerine göre 210, 470 kişilik nüfusa sahiptir.⁴² Altay cumhuriyeti, Sibirya Federal Eyaleti'nin en güneyinde, Moğolistan, Çin ve Kazakistan'ın bulunduğu coğrafyada her üçüyle sınırdış olarak yer alır. Altay cumhuriyeti'nin Rusya içindeki komşuları ise doğuda Tıva cumhuriyeti, kuzey-doğuda Hakasya cumhuriyeti, kuzeyde Kemerovo Oblastı ve kuzey-doğuda Altay Krayı'dır. Altay cumhuriyeti'nin başkenti Gorno-Altaysk'tır (Dağlık Altay).⁴³

Tuva cumhuriyetinin etrafını çevreleyen sayan dağları ve Altay cumhuriyetini çevreleyen Altay dağları (Altayca. Altın) kendine has suni bir kale niteliğinde olup bu iki cumhuriyete ulaşım kara ve hava yoluyla sağlanmakta olup, demir yolu bulunmamaktadır. Trans Sibirya demir yolu üzerinde bulunan Hakasya ulaşım açısından stratejik konumdadır ve Tuva cumhuriyetine ulaşım Hakasya cumhuriyeti üzerinden yapılmaktadır. Yakutistan (Saha) ise ulaşım yazın sadece hava yoluyla, kışın ise hava ve kara yoluyla sağlanmaktadır. Ekonomik durumları itibariyle Tuva ve Altay cumhuriyeti fakir, Yakutistan zengin, Hakasya ise orta dereceli federe birimler arasındadır. Bölgeye ticaret direk Moskova'dan veya bölgenin ticaret başkenti Novosibirsk üzerinden sağlanmaktadır. Bu derece coğrafi zorluklara rağmen

³⁷ http://www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/Documents/Vol1/pub-01-11.pdf

³⁸ <http://sakha.gov.ru/node/448>

³⁹http://tuvastat.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/tuvastat/resources/721.AF.htm

⁴⁰ http://www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/Documents/Vol1/pub-01-11.pdf

⁴¹ <http://www.r-19.ru/official/6098.html>

⁴²<http://www.altairepublic.com/modules.php?op=modload&name=Sections&file=index&req=viewarticle&artid=43&page=1>

⁴³<http://www.altairepublic.com/modules.php?op=modload&name=Sections&file=index&req=viewarticle&artid=35&page=1>

SON YİRMİ YILDA TÜRKİYE'NİN RUSYA İLE İLİŞKİLERİ VE BU İLİŞKİLERİN RUSYA FEDERASYONU COĞRAFYASINDA YAŞAYAN TÜRK DİLLİ HALKLARA YANSIMALARI

Sibirya federal bölgesiyle Türkiye arasındaki ilişkiler ticaret, inşaat ve turizm olmak üzere her alanda iyi derecededir. Rusya genelinde olduğu gibi bu bölgenin Novosibirsk, Krasnoyarsk, Omsk, Tomsk gibi büyük şehirlerinde yaşayan Türk dilli halklar Türkiye ile olan ilişkilerden oldukça olumlu şekilde etkilenmektedirler. Sibirya bölgesinde yapmış olduğum saha çalışmalarımında Tuva ve Altay özerk cumhuriyetinde bile çoğunlukla Türk ürünlerinin satıldığı birçok mağazaya rastladım. Bu iki cumhuriyetin ekonomileri ve ulaşım zorluğu göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'yle ilişkilerin ne derece olduğunu görmek açısından önemlidir. Yakutistan ve Hakasya cumhuriyetlerinde özellikle inşaat sektöründe Türk firmaları önemli projelere imza atmışlardır.

Sonuç

Rusya bağımsızlığını kazandığında iki ülke halen soğuk savaşın etkisindeyken, 2013 yılına gelindiğinde artık stratejik ortaklık konuşulmaya başlanmıştır. Vize almak için bir sürü prosedürü yerine getirmek, pasaport kontrolünde saatlerce bekletilme gibi uzun yıllar boyunca süren sıkıntı ve eziyetler artık kısmen bitmiştir denebilir. Moskova'da mülakat yaptığımız hemen hemen tüm iş adamları, akademisyenler ve sivil toplum kurumu temsilcileri siyasi ilişkilerin diğer alanlara da yansıdığını ve özellikle 2011 yılında, her alanda ilişkilerde pozitif bir değişim yaşandığını dile getirdiler. Rusya'da ilk süpermarket ve ticaret merkezi 1996'da Türkler tarafından Ramstor markasıyla Moskova'da açılmış; ülkedeki en popüler içeceklerden biri Türk Kahvesi, en yaygın kot pantolonu Colins, Rus evlerinde en çok tercih edilen beyaz eşya markaları arasında Beko ve Vestel, en fazla tüketilen bira Efes ve Efes'e bağlı Stariy Melnik, Beliy Medved ve Sokol gibi ürünler, Rusların en fazla turizm amaçlı seyahat ettikleri ülke Türkiye, en fazla evlendikleri halk Türkler olmuştur.

Ancak şunu belirtmek gerekir ki, yanlış Türkiye algısı ve iki ülke arasındaki güven sorunundan dolayı hâlâ Türkiye ile Rusya arasındaki ekonomik ilişkiler istenilen boyutta değildir. Birbirini anlama ve yakınlaşma ticaretle, turizmle başlamakta, ancak istenen seviyeye gelmede bunlar yeterli olmamaktadır. Zihinlerde aşılması gereken bariyerler, yıkılması gereken duvarlar, kırılması gereken önyargılar vardır. Kısa zamanlı iyi siyasi ilişkiler, artan ticaret ve turizm uygun zemini hazırlamaktaysa da zihinsel dönüşüm ve bunu takip edecek yakınlaşma ayrı bir gayret gerektirmektedir.

İşe, ikili ilişkileri her alanda frenleyen 'olumsuz Türkiye algı ve imajını' değiştirerek başlamak gerekir. Zira bu imaj düzeltilmeden Türkiye Rusya'nın biz halkasına giremez ve aleyhine iyice artan dış ticaret açığını kapatmak ve ikili dış ticareti 100 milyar dolar hedefine ulaştırmak mümkün olmayacaktır. Türkiye ve Rusya'nın yolları iki Avrasya ülkesi olarak pek çok noktada kesişmektedir. Ekonomik ve kültürel iş birliğinin kaçınılmazlığı jeopolitik sahada da iki ülkeyi iş birliği götürmektedir.

Günümüzde Rusya'da bulunan T.C. Büyükelçiliği ve konsolosluklarına diplomat ve personel sağlama sisteminin bir an önce değiştirilmesi, iyi seviyede Rusça bilen Rusya ve Rusya'da yaşayan Türk dilli halklara vakıf diplomat ve personelin gönderilmesi şarttır. Rusların çok ünlü bir sözü vardır: Kadro reşayet vsö (T. Kadro her şeyi çözer). Türkiye'nin yetişmiş kadrosu ve uzmanı olduğunda Rusya'yla aşılamayacak gibi gözükken birçok sorun aşılacak ve ekonomik ilişkiler bugün olduğundan çok daha ileri gidecektir. Rusya Federasyonunu oluşturan 83 federe birimin tümünde Ekonomik ilişkilerin Türk dilli halklar vasıtasıyla daha kolay ilerlediği görülmektedir. Rusya'da yaşayan Türk dilli halklar sorun çıkartan değil, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerde iki ülke liderleri tarafından ortaya konan hedeflere ulaşılması noktasında önemli bir araç olabilirler.

KAYNAKÇA

- Atalay, İbrahim (2011). Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği. Meta Basım Matbaacılık, İzmir.
- Atalay, İbrahim (2011). Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya. Meta Basım Matbaacılık, İzmir.
- Atasoy, Emin (2011). Demografi, Jeopolitik ve Etnocoğrafya Işığında Rusya. MKM Yayıncılık, Bursa.
- Arslan, Mehmet (2003). Türkiye ile Rusya Ekonomik İlişkilerin Coğrafi Analizi. [Yayımlanmamış doktora tezi. Moskova: M.V. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi]
- Arslan, Mehmet (2012). "Rusya Federasyonu'nun Federatif Yapısı ve Demografik Dinamikleri".Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Yirmi Yıl Sonra Rusya Federasyonu. Türk Dilli Halklar, Türkiye İle İlişkiler. Editör: Prof.Dr. Erhan Büyükkakıncı, Doç.Dr. Eyüb Bacanlı T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, AKM Yayınları. Ankara
- Boronoyev, A.O. (2012). "O Roli Sibiri v Razvitii Rossii. K Voprosu o ego Geopolitiçeskih Vzgl'yadah". Vestnik Sankt-Peterburgskogo Üniversiteta, İyun 2012.Sankt-Petersburg. s. 210
- Devlet, Nadir. (2012). 'Tataristan'da Siyasal Süreç '. Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından 20 Yıl Sonra Rusya Federasyonu'nda Türk Dilli Halklar ve Türkiye İle İlişkiler. Editör: Prof.Dr. Erhan Büyükkakıncı, Doç.Dr. Eyüb Bacanlı T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, AKM Yayınları. Ankara
- Ekonomika Turtsii i Turetsko-Rossiyskiye Ekonomičeskiye Otnoşeniya // DEİK büliten (Komitet Vneşneekonomičeskih Svyazey Turtsii): Stambul. 2001.
- Dugin A.G. (2012). Geopoltika Rossii. İzd. Gaudeamus, Moskva.
- Gadjiyev K.S. (2012). Geopolitika. İzd. Yurayt, Moskova.
- Kireyev, N.G. (2000). Turtsiya mejdu Evropoy i Aziey. İtogi Evropeizatsii na İshode XX veka. – M.: Institut vostokovedeniya RAN, İzd. Kraf.
- Kuritsın, İ.İ.; Volgin, A.V. ve Yupatova V.N. (2011). Rossiyskaya Federatsiya. Sotsialno-Ekonomičeskaya Geografiya. Moskova: Şkolnaya pressa.
- Martınov V.L, Sazonova İ.E. (2011). "Tursiya Mejdu Zapadom i Vostokom".İzv. RGO T.143. Vıpusk 3. Sankt-Peterburg, s. 31-32
- Meyer, M.S. (1997). "Rossiya i Turtsiya na İshode XX v.". (Der.) İ. Kobrinskoy. Rossiya i Turtsiya na Poroge XXI v: na puti v Evropu ili v Evraziyu? Red. Yerasov B.V. Moskva: Sentr Karnegi. Str. Vıpusk 14. Str.106
- Puzanov K.A, Treyviş A.İ, (2011). "Strana na Vıbor". Obşestvennaya Gegrafiya: Mnogoobraziye i Edinstvo. Voprosı Ekonomičeskoy i Političeskoy Geografii Zarubejnih Stran. Pod Red. Fetisov A.S., İvanova İ.S., Kuzina İ.M. Vıpusk 19- Oykumena, Moskova – Smolensk.
- Rusya Federasyonu Bilgi Notu (2011). T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi. Mart 2011.
- Rusya Federasyonu Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Raporu (2011). T.C. Moskova Ticaret Müşavirliği. Şubat 2011.
- Rusya Federasyonu'nun Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik-Ticari İlişkileri Raporu (2010). T.C. Moskova Ticaret Müşavirliği. Ağustos 2010.
- Simonov Y.G. (2008). İstoriya Geografii v Moskovskom Gosudarstvennom Üniversitete: Sobitiye i Lyudi. MGU, Geog. Fakültet. Moskva
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Dokuzuncu Kalkınma Planı Dış Ekonomik İlişkiler Özel İhtisas Komisyon Raporu (2011). Ankara 2011.
- T.C. Moskova Büyükelçiliği Kültür ve Tanıtma Müşavirliği 2010 Yılı Turizm Rusya Pazar Raporu (2010) Moskova: 2010.

SON YİRMİ YILDA TÜRKİYE'NİN RUSYA İLE İLİŞKİLERİ VE BU İLİŞKİLERİN RUSYA FEDERASYONU
COĞRAFYASINDA YAŞAYAN TÜRK DİLLİ HALKLARA YANSIMALARI

Toğan, İsenbike (2012). “Başkurdistan’da Sosyopolitik Durum”. Sovyetler Birliği’nin Dağılmasından 20 Yıl Sonra Rusya Federasyonu’nda Türk Dilli Halklar ve Türkiye İle İlişkiler. Editör: Prof.Dr. Erhan Büyükkakıncı, Doç.Dr. Eyüb Bacanlı T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, AKM Yayınları. Ankara

Türkiye-Rusya İlişkileri 2000 Yılına Girerken DEİK bülteni. İstanbul, 2000.s.4

Türkiye Rusya Federasyonu Ticari ve Ekonomik İlişkileri. DEİK bülteni. – İstanbul, Mart 2006. s.10

Türk-Rus İş Konseyi, 2001 Yılında Türkiye-Rusya ilişkileri. DEİK bülteni. – İstanbul, Mayıs 2001. s.15

Ulçenko, N.Y. (2010). “Rossiya i Tursiya: Osnovniye Etapı Sotsialno-Politiçeskogo Razvitiya i Dvustoronnego Ekonomiçeskogo Sotrudniçestva”. Rossiya i İslamskiy Mir: İstoriçeskaya Retrospektiva i Sovremenniye Tendensii.Kraft + İV RAN, Moskva, s.17-28

Ulçenko, N.Y. (2011). “Turetskoye Ekonomiçeskoye Çudo, Obrazets dlya Podrajaniya?” // Aziya i Afrika Segondya (12). Moskova. s.17-20

İnternet Kaynakçaları:

http://www.perepis2002.ru/ct/html/TOM_04_01.htm

<http://www.perepis-2010.ru>

http://www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/Documents/Materials/pril2_dok2.xlsx

<http://www.constitution.ru/10003000/10003000-3.htm>

<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke=RF>

<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke=RF>

<http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main/trade/#>

<http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat/rosstatsite/main/trade/#>

<http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/sez/main>

<http://www.anadolucam.com.tr/uretim.php?ID=2>

http://www.zorlu.com.tr/TR/GRUP/ves_uretimtesis.asp

<http://ttyd.org.tr/tr/page.aspx?id=40>

<http://basin.kulturturizm.gov.tr/basinodasi-edergi/index.html>

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-rusya-federasyonu-siyasi-iliskileri.tr.mfa>

<http://www.russiatourism.ru/rubriki/-1124140810/>

<http://www.russiatourism.ru/rubriki/-1124140849/>

<http://www.russiatourism.ru/rubriki/-1124140848/>

<http://www.russiatourism.ru/rubriki/-1124140807/>

<http://tr.anadoluefes.com/faaliyetler/detail.aspx?SectionID=ODNq8frRQm6yPPmzOdibwA%3d%3d&ContentId=86PwdGbg73cup46nmynBxQ%3d%3d>

<http://www.turkrus.com/basari-oykuleri/3091--efes-rusya-genel-muduru-aeyrbat-qrusyada-hep-kotmak-lazym-duran-duterq.html>

<http://tatarstan.ru/about/population.htm>

<http://tatarstan.ru/about/geography.htm>

<http://www.bashkortostan.ru/republic/>

http://chuvash.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/chuvash/resources/8edf4f

<http://karachay-cherkes.ru/karachaevocherkessija/geografija>

http://www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/Documents/Voll/pub-01-11.pdf

<http://www.sibirsk.ru/>

<http://sakha.gov.ru/node/448>

http://tuvastat.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/tuvastat/resources/721.AF.htm

<http://www.r-19.ru/official/6098.html>

SON YİRMİ YILDA TÜRKİYE'NİN RUSYA İLE İLİŞKİLERİ VE BU İLİŞKİLERİN RUSYA FEDERASYONU
COĞRAFYASINDA YAŞAYAN TÜRK DİLLİ HALKLARA YANSIMALARI

<http://www.altairepublic.com/modules.php?op=modload&name=Sections&file=index&req=viewarticle&artid=43&page=1>

<http://www.altairepublic.com/modules.php?op=modload&name=Sections&file=index&req=viewarticle&artid=35&page=1>